

Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Trimestrieel

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse

DE CONJUNCTUURBAROMETER VAN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Nr 9 – Juli 2008

IRIS

UITGAVEN

DE CONJUNCTUURBAROMETER VAN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Trimestrieel • Juli 2008

Alle rechten voorbehouden

Het reproduceren is niet toegelaten, noch geheel, noch gedeeltelijk, noch in de oorspronkelijke, noch in de bewerkte vorm, tenzij met schriftelijke machtiging vanwege het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse – cel Analyse.

Het gebruik van uittreksels van deze publicatie als toelichting of bewijsvoering in een artikel, een boekbespreking of een boek, of een bestand is toegestaan, mits de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld.

Voor meer informatie in verband met deze publicatie, neem contact op met:

Mevrouw Aynah Gangji

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA) – cel Analyse

Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

T 02/800 38 82 – F 02/800 38 17

email anabru@mrbc.irisnet.be

© 2008 Brussels Hoofdstedelijk Gewest – Alle rechten voorbehouden

V.U.: F. Résimont, Secretaris-generaal

Brussels Hoofdstedelijk Gewest,

Kruidtuinlaan 20 – 1035 Brussel

IRIS Uitgaven – D/2008/6374/174

9 789078 580010

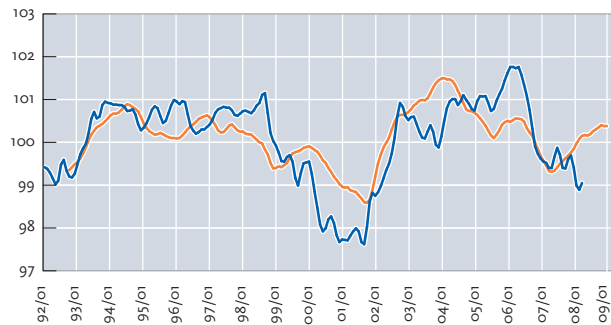
ISBN 9078580011

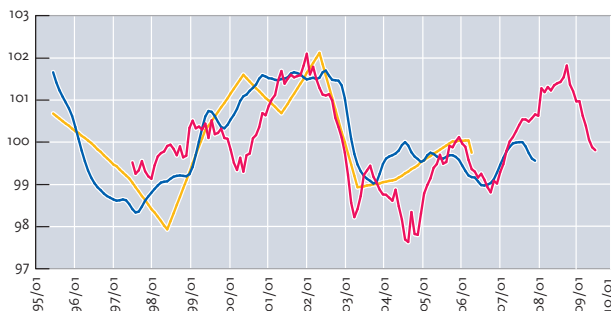
Inhoudstafel

SAMENVATTING	4
1. CONJUNCTUURINDICATOREN IN BRUSSEL	5
1.1. Evolutie van de gelijklopende indicator van de economische activiteit	5
1.2. Evolutie van de vooruitlopende indicator van de economische activiteit	5
1.3. Evolutie van de vooruitlopende arbeidsmarktindicator	7
2. BOORDTABEL	8
2.1. Internationale context	8
2.2. Nationale en regionale macro-economische ontwikkelingen	13
2.3. De Brusselse economie	16
2.4. Arbeidsmarkt	18
2.5. Milieu	22
3. BRUSSELSE KENMERKEN	26

Conjunctuurcyclus werkloosheid

Conjunctuurcyclus van het gewestelijke BBP

Prognoses op drie maanden:

Conjunctuurcomponent van de werkloosheid	
Werkloosheid NWWZ	
Conjunctuurcomponent van de economische activiteit	

De ramingen en commentaren werden opgemaakt op basis van de informatie die beschikbaar was op 10 juni 2008, tenzij anders vermeld.

Samenvatting

- De wereldeconomie blijft de naweeën voelen van de financiële schokgolf die veroorzaakt wordt door de crisis op de Amerikaanse vastgoedmarkt. Deze deint immers verder uit en brengt zware verliezen toe aan de markten en de financiële instellingen. Hierbij komen nog de scherpe prijsstijgingen van olie en voedingsproducten en de buitensporige wisselkoersbewegingen. Als gevolg daarvan hebben de verschillende internationale instellingen de groeivoorzichten opnieuw naar beneden moeten bijstellen. Zo heeft het IMF zijn raming voor 2008 met 0,5 punt verminderd. Dit betekent dat de groei van de wereldeconomie zou vertragen tot 3,7% in 2008 tegenover 4,9% in 2007.
- In deze moeilijke context hield de eurozone begin dit jaar redelijk goed stand, met een kwartaalgroei van 0,7% tegenover 0,4% tijdens het vierde kwartaal van 2007. De analisten waren bijzonder verrast over de krachtige positie van Duitsland, dat een bbp-groei van 2,6% optekent. Maar voor het tweede kwartaal 2008 wordt wel een vertraging verwacht. Door de forse prijsstijgingen daalt de koopkracht en dus ook de vraag van de gezinnen. Bovendien zal de Europese export vroeg of laat de gevolgen ondervinden van de sterke euro. Tot slot stemmen de laatste Eurostat-indicatoren ook al niet tot optimisme. Alleen de cijfers over de arbeidsmarkt zijn bemoedigend. De werkloosheidsgraad heeft zich sinds februari van dit jaar immers gestabiliseerd op 7,1%.
- De financiële crisis en de sterke prijsstijgingen zetten het FPB er toe aan ook op Belgisch niveau een lagere groei van het bbp te voorspellen voor de periode 2008-2009. Deze zou in 2008 en 2009 gemiddeld 1,7% moeten bereiken tegenover 2,7% in 2007. Oorzaken van deze achteruitgang zijn de daling van de netto-export en van de binnenlandse vraag. Na een gunstige periode in 2007 zou de binnenlandse vraag in 2008 duidelijk teruglopen.
- Zoals voorspeld door de “gelijklopende” indicator en de vooruitlopende indicator van de economie, kende de Brusselse economie in 2006 een groei-vertraging. Vanaf begin 2007 werd een opleving verwacht. Zoals in de vorige versies van deze publicatie, blijft de vooruitlopende indicator over de volledige periode 2007-2008 een stijgende tendens vertonen. Het is mogelijk dat de Brusselse diensteneconomie later op de in 2008 verwachte nationale en internationale vertraging reageert. Op langere termijn, begin 2009, voorziet de vooruitlopende indicator inderdaad een duidelijke conjunctuurdaling. Maar door de internationale situatie bevinden we ons in een periode van onzekere conjunctuur, en we zullen dus de evolutie van deze indicatoren in de loop van de komende maanden moeten volgen om onze voorspellingen te valideren.
- Wat de arbeidsmarkt betreft, werd het eerste kwartaal 2008 gekenmerkt door een grotere daling van de werkloosheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dan in het hele land. Deze daling lijkt aan te houden tijdens het tweede kwartaal van 2008. In mei is het aantal werkloze werkzoekenden onder de grens van 90.000 gezakt. Maar de vooruitlopende indicator van de arbeidsmarkt voorspelde voor het begin van dit jaar opnieuw een stijging van het aantal werklozen. Deze indicator wijst voor de komende maanden bovendien op een verlenging van deze stijgende tendens, maar lijkt voor begin 2009 tekenen van stabilisering te vertonen. Dit verschil tussen de vooruitlopende indicator en het aantal werkloze werkzoekenden kan verklaard worden door structurele effecten en door de moeilijkheid om deze effecten op korte termijn te vatten. Daarom zal deze vooruitlopende indicator de volgende maanden herzien worden om te proberen rekening te houden met de structurele veranderingen op de arbeidsmarkt.

I. Conjunctuurindicatoren in Brussel

I.1. Evolutie van de gelijklopende indicator van de economische activiteit

De samengestelde indicator van de economische activiteit geeft de huidige evolutie van de activiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aan. Deze indicator is gebaseerd op maandelijkse gegevens. Aan de hand van de “gelijklopende” indicator, die beschikbaar is voor een recentere periode, kan de conjunctuurcyclus van het gewestelijk bruto binnenlands product (bbp) verlengd worden tot februari 2008.

Om deze indicator te berekenen, gebruiken we de conjunctuurcomponenten van de sectoren waarvan de cyclische evolutie het dichtst aansluit bij die van het gewestelijke bbp. De productie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is sterk gespecialiseerd in

de diensten en deze “gelijklopende” indicator werd zodanig samengesteld dat hij deze tertiaire structuur van het gewest weerspiegelt. De indicator omvat de conjuncturele evolutie van de omzet van vijf tertiaire activiteiten, namelijk groothandel, stadsvervoer en wegtransport, post en telecommunicatie, informatica-activiteiten en ten slotte zakelijke dienstverlening.

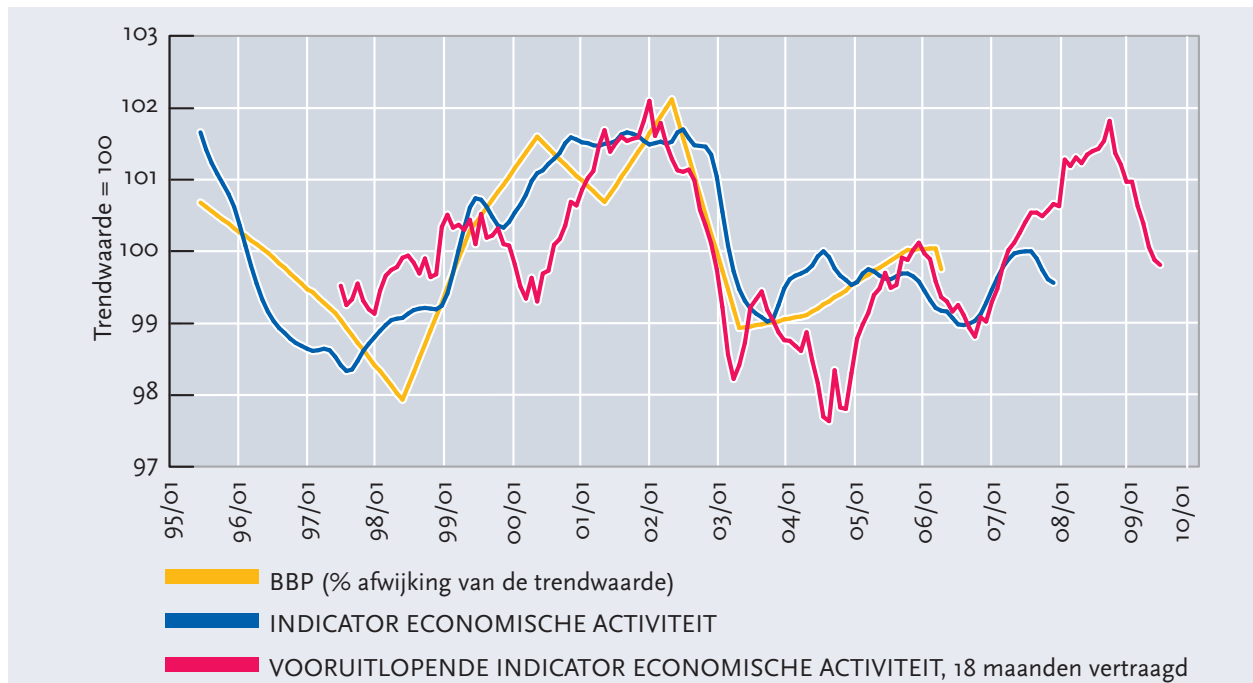
De zo berekende samengestelde indicator stemt overeen met de conjunctuurcyclus van het gewestelijke bbp. Hij kan dan ook als referentiereeks dienen voor de volgende stap, die tot doel heeft de vooruitlopende indicator van de economische activiteit op te stellen.

I.2. Evolutie van de vooruitlopende indicator van de economische activiteit

De vooruitlopende indicator van de economische activiteit loopt ongeveer 18 maanden vooruit op de referentiereeks van de economische activiteit, namelijk de “gelijklopende” indicator. Deze indicator wordt samengesteld op basis van de conjunctuurcyclus van twee reeksen die vooruitlopen op de referentiereeks. Het gaat in de eerste plaats om de prognose van de ondernemers uit de sector zakelijke dienstverlening over de algemene vraag, volgens de enquête van de Nationale Bank van België (NBB). De tweede reeks omvat de index van de inkomende nieuwe orders in de industrie volgens de FOD Economie. Er werd voor deze reeksen gekozen, omdat ze economisch relevant zijn, maandelijks en snel beschikbaar zijn en bovendien een vooruitlopend karakter hebben.

De 18 maanden die deze indicator vooruitloopt op de referentiereeks lijkt relatief lang, maar deze tijdsperiode weerspiegelt vrij goed de tijd die verstrijkt voordat een prognose van de vraag concreet wordt, of voordat nieuwe bestellingen zich uiteindelijk vertalen in verkopen die in de btw-aangiften ingeschreven worden. In theorie kan de cyclus van de economische activiteit dus het voorwerp uitmaken van een prognose voor meer dan een jaar. Omdat we dit recente hulpmiddel voorzichtig moeten gebruiken en de laatste waarnemingen onzekerder zijn, doen we er goed aan ons in eerste instantie te concentreren op de verwachte evolutie voor het volgende kwartaal.

GRAFIEK 1: Vergelijking van de vooruitlopende samengestelde indicator van de economische activiteit met de evolutie van de conjunctuur volgens de indicator van de economische activiteit en het BBP van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Bron: INR, FOD Economie-ADSEI, NBB en eigen berekeningen.

Grafiek 1 geeft naast de conjuncturele cyclus van het gewestelijke bbp ook de “gelijklopende” indicator van de economische activiteit weer, evenals de vooruitlopende indicator (vertraagd met 18 maanden) die erop anticipeert. We stellen vast dat de vooruitlopende indicator en de “gelijklopende” indicator van de economische activiteit vrij gelijklopend evolueren. De heropleving van de groei van het Brusselse bbp in de jaren 2000-2002 en de grote vertraging tot in 2004 worden weergegeven op deze grafiek. Volgens de conjunctuurcyclus van het gewestelijke bbp vond de heropleving in Brussel vroeger plaats (vanaf midden 2003), terwijl volgens de globale synthetische curve van de NBB de conjuncturele ommekeer zich op nationaal niveau pas rond midden 2005 begon af te tekenen. Het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) publiceerde in maart van dit jaar de nieuwe raming van het bbp van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor 2006. Dit cijfer toont aan dat de Brusselse groei dat jaar een vertraging kende, zoals voorspeld door de “gelijklopende” indicator en de vooruitlopende indicator van de economie. De conjunctuurcyclus van het Brusselse bbp vertoont in 2006 inderdaad een daling.

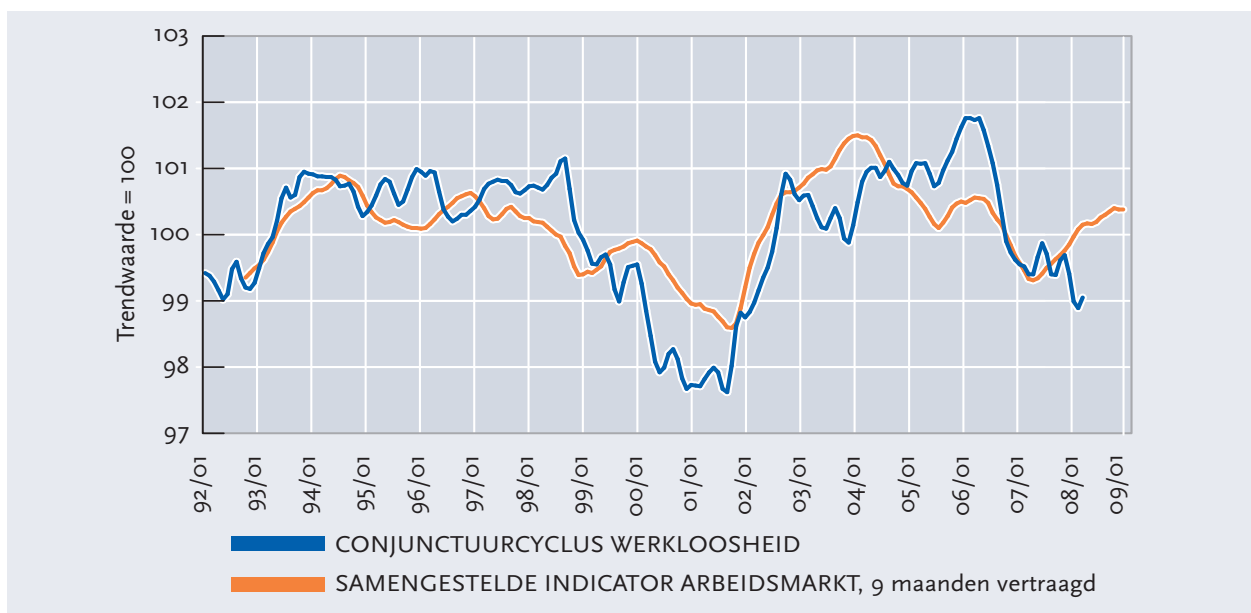
Op basis van de “gelijklopende” indicator van de economische activiteit en de vooruitlopende conjunctuurindicator werd vanaf begin 2007 een opleving verwacht. Voor de volledige periode 2007-2008 blijft de vooruitlopende indicator een stijgende tendens vertonen, zoals in de vorige versies van deze publicatie, maar eind 2007, begin 2008 zou volgens de gelijklopende indicator een lichte stagnering en zelfs een daling optreden. Dat wijst op een eerder gunstige conjunctuurperiode in Brussel tot het einde van dit jaar. Het is mogelijk dat de Brusselse diensteneconomie later op de in 2008 verwachte nationale en internationale vertraging reageert. Op langere termijn, begin 2009, voorziet de vooruitlopende indicator een duidelijke conjunctuurdaling. Want de kans bestaat dat de huidige, eerder ongunstige evolutie van de internationale context en misschien de moeilijke Belgische situatie de Brusselse economie uiteindelijk negatief beïnvloeden. Dit zou zich begin volgend jaar kunnen vertalen in een daling van de verkopen. Maar door de internationale situatie bevinden we ons in een periode van onzekere conjunctuur, en we zullen dus de evolutie van deze indicatoren in de loop van de komende maanden moeten volgen om onze voorspellingen te kwalificeren.

1.3. Evolutie van de vooruitlopende arbeidsmarktindicator

Aan de hand van de vooruitlopende indicator van de arbeidsmarkt kan men de conjuncturele evolutie van het aantal werkzoekenden in Brussel voorspellen. Het optimale voorspellende karakter ervan wordt op negen maanden geraamd. De vooruitlopende indicator van de arbeidsmarkt werd samengesteld op basis van twee reeksen die werden vereenvoudigd en gecorrigeerd op seizoensinvloeden. De eerste is de Federgon-index die een beeld

geeft van de evolutie van de uitzendarbeid in België. De uitzendsector staat erom bekend dat hij relatief snel reageert op schommelingen in de vraag naar werk. De tweede reeks is het aantal vacante betrekkingen die Actiris ontvangen heeft en beheert. Dit aantal geeft ook een vroeg signaal van de evolutie van de vraag. De laatste gegevens die ingezameld werden voor de twee statistieken hebben betrekking op de maand april.

GRAFIEK 2: Vergelijking van de vooruitlopende arbeidsmarktindicator met de conjunctuurcomponent van het aantal niet-werkende werkzoekenden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Bron : Actiris, Federgon en eigen berekeningen.

Grafiek 2 geeft de conjuncturele component van het aantal werkloze werkzoekenden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Dit gegeven wordt vergeleken met onze vooruitlopende indicator van de arbeidsmarkt met een vertraging van 9 maanden.

Sinds de nooit geziene piek van bijna 100.000 werklozen begin 2006 vertoont de conjunctuurcyclus van het aantal Brusselse werklozen een dalende trend, die bevestigd wordt door de laatste cijfers van Actiris voor het eerste kwartaal 2008. Toch voorspelde de vooruitlopende indicator van de arbeidsmarkt voor het begin van dit jaar opnieuw een stijging van het aantal werklozen. Deze indicator wijst voor de komende maanden bovendien op

een verlenging van deze stijgende tendens, maar lijkt voor begin 2009 tekenen van stabilisering te vertonen.

Dit verschil tussen de vooruitlopende indicator en het aantal werkloze werkzoekenden is te verklaren door structurele effecten en door de moeilijkheid om deze effecten op korte termijn in ons model te vatten. Een van de oorzaken van deze structurele veranderingen is waarschijnlijk het plan voor de begeleiding en opvolging van werklozen. Daarom zal deze vooruitlopende indicator de volgende maanden herzien worden om te proberen rekening te houden met de structurele veranderingen op de arbeidsmarkt.

2. Boordtabel

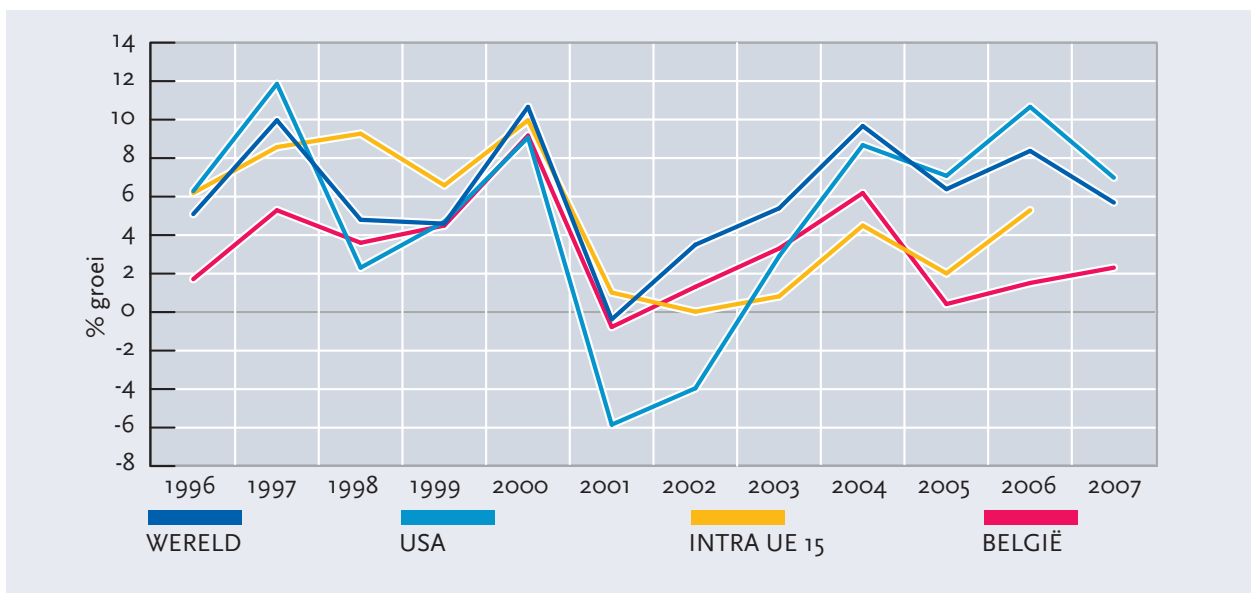
2.1. Internationale context

• Economische groei

De analyses van de vorige barometer worden bevestigd: de financiële schokgolf die zich wereldwijd doet voelen als gevolg van de Amerikaanse vastgoedcrisis, blijft verder uitdeinen en veroorzaakt zware verliezen voor de markten en instellingen van het financiële systeem. De onrust op de financiële markten blijft voor een ongewoon grote onzekerheid zorgen, wat volgens het IMF een grotere impact op de reële economie kan hebben dan verwacht. Hierbij komen nog de scherpe prijsstij-

gingen van olie en voedingsproducten en de buitensporige wisselkoersbewegingen. Als gevolg daarvan hebben de verschillende internationale instellingen de groeivoorzichten opnieuw naar beneden moeten bijstellen. Zo heeft het IMF zijn raming voor 2008 met 0,5 punt verminderd. Dit betekent dat de groei van de wereldeconomie zou vertragen tot 3,7% in 2008 tegenover 4,9% in 2007.

GRAFIEK 3: Evolutie van de wereldhandel in reële termen, 1996-2007

Bron: Eurostat, Nationale Bank van België, WHO.

De economische vertraging doet zich meer bepaald voelen in de ontwikkelde landen. In de Verenigde Staten bijvoorbeeld heeft de beroering in de vastgoed- en financiële sector bijzonder negatieve gevolgen op de economie, vooral wat de gezinsconsumptie en de arbeidsmarkt betreft. De statistieken over de Amerikaanse arbeidsmarkt geven een duidelijke achteruitgang van de tewerkstelling aan tijdens de eerste vijf maanden van het jaar. De werkloosheidsgraad bereikte in mei 5,5%, het hoogste niveau in vier jaar. Bovendien wegen de strengere financieringsvoorwaarden, de stijgende inflatie en het negatieve vermogenseffect ingevolge de crisis op de consumptie van de gezinnen, die sinds december stagneert. De industriële productie is in februari ook negatief geëvolueerd. De investeringen tot slot zijn sterk teruggelopen door de daling van het aantal bestellingen van uitrustingsgoederen en van de bouwuitgaven. De buitenlandse handel is de enige sector die sterk staat, vooral dankzij de aanhoudende waardervermindering van de dollar. De bbp-groei is begin 2008 dan ook vertraagd, maar ze is wel positief gebleven. De nieuwe vooruitzichten van het IMF sluiten een lichte recessie van de Amerikaanse economie in 2008 niet uit, waarvan deze slechts geleidelijk zou herstellen in 2009. De Amerikaanse Federal Reserve (Fed) heeft haar groeivooruitzichten voor beide jaren ook naar beneden moeten herzien: ze schommelen nu tussen 0,3% en 1,2% in plaats van tussen 1,3% en 2%. Op kortere termijn rekent de Fed evenwel op het budgettair stimuleringsprogramma, waarbij 110 miljard dollar aan de Amerikaanse gezinnen gegeven wordt, wat overeenstemt met 1% van het beschikbare inkomen. De gevolgen van dit plan zouden in het derde kwartaal van 2008 voelbaar moeten zijn.

Ondanks de uitbreiding van de Amerikaanse vastgoed- en financiële crisis naar de volledige wereld-economie bleef de activiteit in Europa in 2007 op een hoog peil: in de eurozone werd een groei van 2,6% opgetekend. Bovendien lijken de resultaten van het eerste kwartaal 2008 aan te geven dat de conjunctuur er in het begin van dit jaar relatief wei-

nig op achteruitgegaan is. De eurozone houdt immers vrij goed stand in een context van wereldwijde economische vertraging en noteert een versnelling van de groei, die 0,7% bereikt tegenover 0,4% tijdens het vierde kwartaal 2007. De analisten waren bijzonder verrast over de krachtige positie van Duitsland, dat een bbp-groei van 2,6% optekende. Een dergelijke krachtige kwartaalgroei had zich niet meer voorgedaan sinds 1996. Maar de economen verwachten een vertraging voor het tweede kwartaal 2008. Door de forse prijsstijgingen daalt de koopkracht en dus ook de vraag van de gezinnen. Bovendien is het meer dan waarschijnlijk dat de sterke euro uiteindelijk zal wegen op de Europese export. Tot slot stemmen de laatste Eurostat-indicatoren ook al niet tot optimisme. Zo is de economische stemmingsindicator¹ in maart voor de tiende opeenvolgende keer gedaald, om in april opnieuw licht te stijgen tot -11,9. De ECB heeft haar groeivooruitzichten dan ook naar beneden moeten herzien. Voor de eurozone gaat ze nu uit van een bbp-groei van 1,7% in 2008 en van 1,8% in 2009, tegenover respectievelijk 2% en 2,1% in haar laatste vooruitzichten van december 2007. Zoals reeds opgemerkt in de vorige barometer, zijn de cijfers met betrekking tot de arbeidsmarkt daarentegen bemoedigender, want de werkloosheidsgraad heeft zich sinds februari gestabiliseerd op 7,1%.

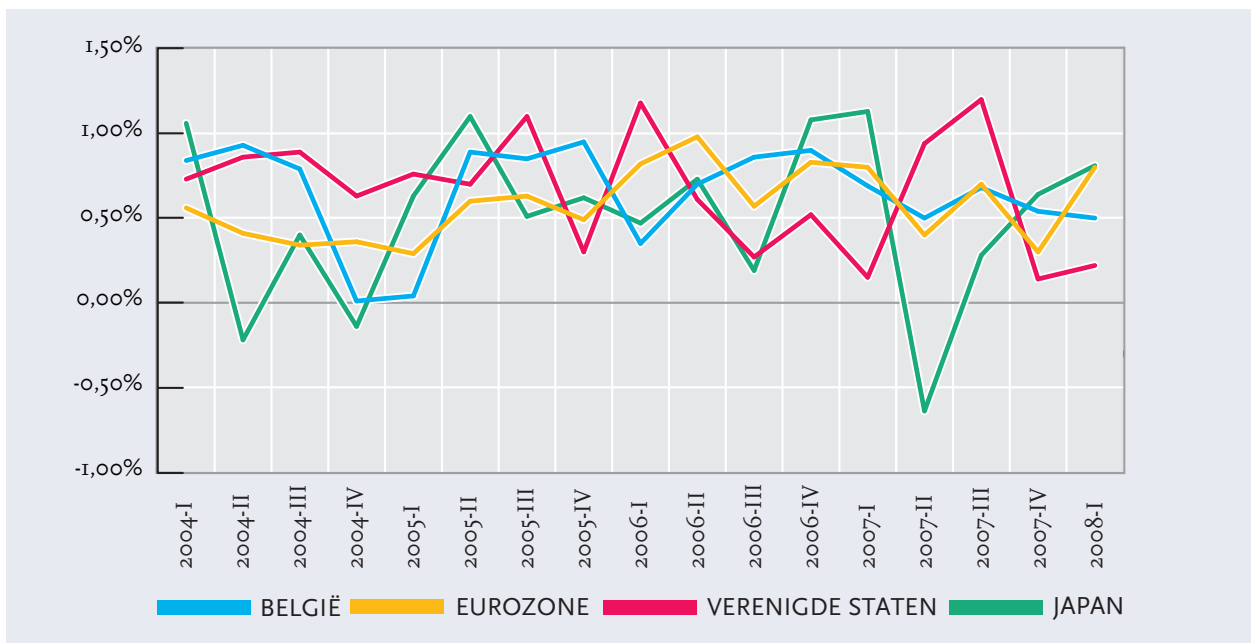
In Japan lijkt de groei van het bbp, na de bijzonder goede resultaten van eind 2007, tijdens het eerste kwartaal van 2008 te zijn vertraagd. Dit is te wijten aan de achteruitgang van het vertrouwen van de bedrijfsleiders en aan de lichte daling van de exportgroei, nog altijd in het kader van de vertraging van de Amerikaanse economie. Hierbij komen nog de forse prijsstijgingen van de grondstoffen en de stijging van de yen ten opzichte van de dollar. Toch blijft het exportniveau hoog door de krachtige vraag vanuit de opkomende landen in Azië, die momenteel bijna de helft van de Japanse export voor hun rekening nemen. Volgens de vooruitzichten van het IMF zou de Japanse groei 1,4% bedragen in 2008 en 1,5% in 2009, tegenover 2,1% in 2007.

¹ De economische stemmingsindicator (gepubliceerd door Eurostat) combineert statistieken over het vertrouwen van de consumenten en van de bedrijfsleiders en vormt een goede vooruitlopende aanwijzing van de evolutie van het bbp.

Dankzij de groei van hun binnenlandse vraag, hun groeiende rol in de wereldhandel en de versteviging van hun politiek-economische kader hebben de opkomende landen en de ontwikkelingslanden tot nu toe de weerslag van de financiële crisis kunnen beperken. Ze zijn immers hoe langer hoe minder afhankelijk van de conjunctuurcyclus van de ontwikkelde landen. Hun groei krijgt dan ook maar

een lichte knauw en zou in 2008 en 2009 hoog moeten blijven. Volgens de laatste vooruitzichten van het IMF zou de groei, die vooral getrokken wordt door China en India, 6,7% moeten bereiken in 2008 en 6,6% in 2009. Deze landen hebben in de nabije toekomst dus niet te vrezen voor een sterke groeivertraging, maar ze moeten wel het hoofd bieden aan grote inflatiespanningen.

GRAFIEK 4: Kwartaalverloop van het BBP in kettingeuro's*

* Kwartaal-op-kwartaalgroei in volumes, gecorrigeerd voor seizoensinvloeden en kalendereffecten, referentiejaar 2000.
Bron: Eurostat en eigen berekeningen.

• Monetair beleid

De centrale banken en financiële markten zijn er almaar meer van overtuigd dat de inflatie waarschijnlijk geen tijdelijk fenomeen is. Heel wat nieuwe industrielanden produceren immers op het maximum van hun capaciteit, wat druk zet op de prijzen, bovenop de druk die reeds veroorzaakt wordt door de hogere prijzen van olie en intermediaire en voedingsproducten. Deze inflatiedruk wordt door de nieuwe industrielanden uitgevoerd naar de Westerse landen, wat de omgekeerde situatie is van wat we in de periode 2007-2008 kenden, toen deze landen een deflatoire druk exporteerden.

Daarom voeren de centrale banken van deze landen sinds enkele weken een restrictief monetair beleid wat de productievoorzichten vermindert, zowel voor de nieuwe industrielanden zelfs als voor de ganse wereld.

In de Verenigde Staten blijft de onzekerheid groot door de omvang, de duur en de gevolgen van de financiële onrust. De Amerikaanse Federal Reserve (Fed) zet haar strijd tegen de financiële crisis en de recessie voort, via een zware renteverlaging in combinatie met maatregelen die de liqui-

diteit op de financiële markten moeten ondersteunen. Zo heeft ze de richtrente tweemaal verlaagd, namelijk in maart en in april 2008. Sinds het uitbreken van de crisis in de sector van de risicovolle hypothecaire kredieten ("subprimes") is het herfinancieringspercentage in totaal met 3,25 punten verminderd tot 2%. De Fed is ook overgegaan tot talrijke injecties van liquiditeiten. Daarnaast overweegt de Amerikaanse regering een volledige hervorming van haar systeem van financiële reglementering, met name via een uitbreiding van de bevoegdheden van de Fed. Deze zou een bijkomende opdracht krijgen, namelijk het toezicht op de financiële instellingen. De Bank of England volgt dezelfde weg als de Fed, maar in mindere mate. Ze probeert de crisis op haar territorium ook in te tomen door een vermindering van de richtrente: deze is tussen 6 december en 10 april verlaagd van 5,75% naar 5%.

Ondanks de wereldwijde economische vertraging blijft in de eurozone de strijd tegen de inflatie de topprioriteit van Jean Claude Trichet, in de complexe situatie waarmee de centrale banken geconfronteerd worden. In mei 2008 bedroeg de inflatie in de eurozone 3,6%. Dit is een historisch record (dat al bereikt werd in maart 2008) sinds de oprichting van de Economische en Monetaire Unie in 1999. Deze inflatiegraad ligt heel wat hoger dan de doelstelling van de Europese Centrale Bank (ECB). De instelling in Frankfurt vreest bovendien het effect van een inflatiespiraal door het optrekken van de lonen die aangepast worden aan de levensduurte. De instelling die instaat voor het monetaire beleid is ongerust over deze ontsparing van de prijzen en heeft daarom beslist de richtrente op een hoog niveau te houden (4%). Maar de huidige financiële crisis dwingt de ECB ertoe maatregelen te nemen om de liquiditeit van de markten te verbeteren en het vertrouwen tussen ontleners te herstellen. Daarom heeft ze voor het eerst in haar geschiedenis, naast haar herfinancieringsoperaties op drie maanden, operaties op zes maanden gelanceerd. In totaal zal ze 150 miljard euro ter beschikking stellen van de handelsbanken.

Wat Japan betreft, is het verantwoord de rentevoeten ongewijzigd te laten, hoewel de al lage rentevoeten nog beperkt verlaagd kunnen worden indien de groeivoorzichten er aanzienlijk op zouden achteruitgaan.

TABEL 1: De evolutie van de wisselkoers van de US dollar tegenover de Euro

US dollars per Euro		
	Periode-gemiddelde	Einde periode
2007-09	1,3896	1,4179
2007-10	1,4227	1,4447
2007-11	1,4684	1,4761
2007-12	1,4570	1,4721
2008-01	1,4718	1,4870
2008-02	1,4748	1,5167
2008-03	1,5527	1,5812
2008-04	1,5750	1,5540
2008-05	1,5557	1,5508

Bron :ECB.

• Evolutie van de Brent en van de dollar

Het uiteenlopende monetaire beleid in Europa en in de Verenigde Staten en de groter wordende verschillen tussen de financieringsrente hebben de positie van de dollar nog verzwakt, en de munt stond al erg laag bij de vorige publicatie van de barometer. Deze depreciatie heeft vele gevolgen. Ze heeft in de eerste plaats de Amerikaanse netto-export opgedreven en het lopende tekort van de Verenigde Staten eind 2007 teruggedrongen tot minder dan 5% van het bbp. In de tweede plaats betekent de daling van de Amerikaanse dollar een stijging van de euro (maar ook van andere munten zoals de yen of de Canadese dollar), waarvan het rendement volop buitenlandse beleggingen doet toestromen. Op het moment van de publicatie bedraagt de wisselkoers van de euro 1,5731 dollar². Deze sterke positie van de Europese munt weegt nu op onrustwekkende wijze op de concurrentiekracht van de Europese productie die voor de export buiten de Eurozone bestemd is. Tot slot blijft

² Op 26 juni 2008.

de sterke depreciatie van het groene biljet niet zonder gevolgen voor de prijsevolutie van energie en voedingsmiddelen, twee belangrijke posten in het gezinsbudget die tot een uitgesproken versnelling van de inflatie leiden. De voornaamste grondstof-

fen - olie, basismetalen, edele metalen en voedingsstoffen - hebben de voorbije maanden historische records bereikt, wegens de grote vraag vanuit de opkomende landen en de massale opkomst van speculatieve fondsen.

GRAFIEK 5: Evolutie van de prijs van de ruwe olie

Bron: U.S. Department of Energy, Energy Information Administration

Meer bepaald de olieprijs heeft op het einde van de jaren 90 een opwaartse cyclus ingezet. Deze tendens heeft zich de voorbije jaren doorgezet, de laatste maanden zelfs heel uitgesproken, zoals te zien is in grafiek 5. Zo is de koers van de Brent gestegen van 18 USD in 1999 naar 28 USD in 2000, naar 38 USD in 2004 (na een lichte stagnering tussen 2001 en 2003), naar 54 USD in 2005 en naar 72 USD in 2007. Wat 2008 betreft, is de prijsstijging van de ruwe olie sinds maart abrupt versneld door de vrees voor de bevoorrading, de hoge vraag en de speculatie. Bij het afsluiten van deze barometer bedroeg de prijs van een vat Brent Noordzee-olie meer dan 135,37 USD, een historisch record.

De vraag naar brandstoffen blijft vooral toenemen door de snelle groei van de opkomende landen,

China en India op kop. Ze wordt bovendien gestimuleerd door de aanhoudende depreciatie van de dollar, die nog nooit zo laag gestaan heeft. Deze zwakke dollar maakt olie relatief minder duur en trekt beleggers aan die de instabiliteit op de beurzen ontvluchten. Aan aanbodzijde is de situatie meer gespannen, hoewel de Amerikaanse olievoorraden in grotere mate aangevuld werden dan gepland, en ondanks de ontdekking van een enorm olieveld in Brazilië. Het aanbod wordt immers beïnvloed door hevige geopolitieke spanningen in de grote oliezones, met name Nigeria, Iran en Irak. Bovendien blijft de OPEC de productie van ruwe olie in de hand houden, uit vrees voor een daling van de vraag nu de winter voorbij is en de vrees bestaat voor een vertraging van de Amerikaanse economie.

2.2. Nationale en regionale macro-economische ontwikkelingen

De nieuwe “Economische vooruitzichten”³ van het Federaal Planbureau (FPB) voor België zijn op 21 mei 2008 verschenen. Zoals voorspeld in de laatste versie van de barometer, zetten de vastgoedcrisis in de Verenigde Staten en de sterke prijsstijgingen van grondstoffen en olieproducten het FPB ertoe aan een minder grote bbp-groei in België te voorspellen voor de periode 2008-2009. Deze groei zou gemiddeld 1,7% moeten bereiken in 2008 en in 2009 tegenover 2,7% in 2007 (tabel 2).

Deze daling van de groei is gedeeltelijk toe te schrijven aan een terugval van de binnenlandse vraag in 2008 (1,8% in 2008 tegenover 2,9% in 2007) zowel bij de consumenten als bij de ondernemingen. De situatie is dus veranderd, want in 2007 leverden alle componenten van deze vraag een positieve bijdrage tot de groei van het bbp.

Als we de particuliere consumptie bekijken, zien we immers dat de koopkracht van de particulieren in 2007 ondersteund werd door de nieuw gecreëerde jobs, de loonsverhogingen en de toename van de inkomsten uit vermogen. Dit gunstige economische klimaat heeft de uitgaven van de gezinnen aangezwengeld. In 2008 zou de groei van de koopkracht en van de particuliere consumptie afge remd worden door de daling van de jobcreatie en de versnelling van de inflatie. Wat de privé-investeringen betreft, deze vertonen in 2008 ook een daling na een sterk jaar 2007. Alleen de overheidsconsumptie zou op peil blijven.

De groei van de export zou gezien de internationale context moeten afnemen (4,3% in 2008 en 3,6% in 2009 tegenover 4,6% in 2007), wat in 2008 tot een grotere negatieve bijdrage van de netto-export tot het bbp zou leiden.

TABEL 2: Jaarlijkse groeipercentages van het BBP in volumes: vergelijking tussen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, het Rijk en de EU-15

	Brussels Hoofdstedelijk Gewest	België	EU-15
2000	3,5	3,7	3,9 (0,1)
2001	1,9	0,8	1,9
2002	3,4	1,5	1,1
2003	0,3	1,0	1,2
2004	2,5	3,0	2,3
2005	2,7	1,7	1,7
2006	2,2	2,8	2,9 (0,1)
2007(e)		2,7	2,7 (0,1)
2008(e)		1,7 (-0,2)	1,7 (-0,5)
2009(e)		1,7	1,5 (-0,7)

(e) Schattingen. Tussen haakjes: verschil met de vorige barometer.
Bron : Eurostat, INR, NBB.

³ “Economische vooruitzichten 2008-2013”, Federaal Planbureau (FPB), 21 mei 2008.

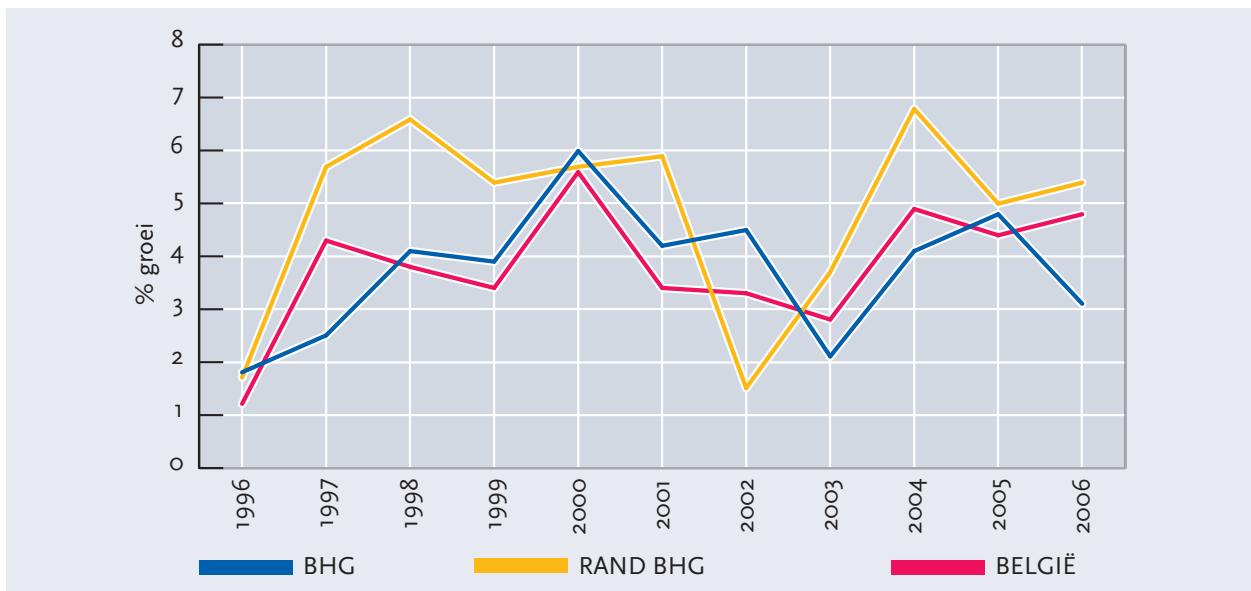
De evolutie van de Belgische economie volgt doorgaans het Europese conjunctuurschema, omdat ons land een deel van zijn inkomsten uit de export haalt, die in grote mate bestemd is voor de andere lidstaten van de Europese Unie. De bbp-ramingen in volume van de EU-15 van 2006 tot 2009 werden herzien. Zoals te zien is in tabel 2, zouden de Europese resultaten in 2008 uiteindelijk toch niet beter zijn dan de Belgische. In 2009 zou België het zelfs beter doen dan de EU-15.

Het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) heeft in maart eveneens nieuwe cijfers gepubliceerd voor het bbp van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De groei van het bbp tegen lopende prijzen bleek in 2005 uiteindelijk beter (4,6%) dan gemiddeld in het land (4,2%). Door haar hoofdzakelijk tertiaire sectorstructuur lijkt de Brusselse economie bovendien minder gevoelig te zijn voor de prijsstijgingen die opgetekend werden. Als gevolg daarvan noteerde het gewest tegen constante prij-

zen een veel hogere groei van zijn bbp (2,7%) dan het land in zijn geheel (1,7%) (zie tabel 2). Maar de vooruitzichten voor 2006 lijken op een omgekeerde relatie tussen gewest en land te wijzen. De groei van het bbp tegen lopende prijzen in 2006 (3,1%) ligt immers lager dan het gemiddelde van het land (4,9%). En hoewel de sectorstructuur van Brussel dit verschil kleiner maakt, wordt het bevestigd tegen constante prijzen (2,2% in Brussel tegenover 2,8% in België).

Het verschil tussen het conjunctuurprofiel van het gewest en dat van het land in zijn geheel is waarschijnlijk toe te schrijven aan de specifieke sectorale kenmerken van Brussel. Zo kende Brussel in 2001 en 2002 een hoger groeitempo dan de rest van België (zie grafiek 6). In 2003 is de Brusselse toegevoegde waarde sterk gedaald, en ze heeft zich niet zo goed hersteld in 2004. Hoewel we in 2005 een licht herstel op jaarbasis zagen, is de groei in 2006 opnieuw verzwakt (zie grafiek 6).

GRAFIEK 6: Jaarlijkse groei van de bruto toegevoegde waarde in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, in de arrondissementen van de rand* en in België

* De rand omvat Vlaams-Brabant en Waals-Brabant.

Bron : INR.

Zoals we reeds aangaven in de vorige uitgaven van deze barometer, is de economische groei van de Brusselse rand de voorbije jaren globaal gezien groter dan die van het Brussels Gewest in de strikte zin en zelfs dan die van het land (zie

grafiek 6). We herinneren eraan dat de centrale economische functie van Brussel het strikte gewestelijke territorium overschrijdt. De grensarondissementen van het Brussels Gewest, namelijk Leuven, Halle-Vilvoorde en Nijvel, beschikken

over grotere ruimtes en kunnen dus plaats bieden aan een meer industriële productie. Door deze bijzondere situatie hebben zij een meer uitgesproken groeiprofiel en kennen ze de laatste jaren een enorme uitbreiding. Maar, hoewel de groei van de rand in 2005 groter blijft dan die van Brussel en

van België, wordt er enkel in Brussel geen daling opgetekend. Uit grafiek 6 blijkt evenwel dat deze daling tussen 2005 en 2006 optreedt in Brussel, terwijl België en de Brusselse rand dan al een lichte opleving inzetten.

• Inflatie

De gewestelijke gegevens over de prijzen worden doorgaans overgenomen van nationale statistieken, rekening houdend met de beperkte omvang van het Belgische grondgebied, de economische stromen die de diverse gewesten doorkruisen en de gemeenschappelijke indexeringsmechanismen.

De inflatie is dit jaar versneld in België. Zoals we eerder zagen, houdt dit verband met de stijgende voedings- en energieprijzen. Op basis van de maandelijkse voorspellingen die het FPB op 4 juni publiceerde, zou de inflatie in 2008 oplopen tot 4,3%, tegenover 1,8% in 2007, een aanzienlijke stijging zoals de consumenten kunnen ervaren. Indien er zich geen nieuwe prijsschokken zouden voordoen op wereldvlak, zou de inflatie in 2009 evenwel moeten dalen tot 2,5%.

Volgens de maandelijkse voorspellingen van de “gezondheidsindex” van het FPB, zou de spilindex de volgende keer overschreden worden in december 2008. Dit zou respectievelijk in januari 2009 en in februari 2009 tot een aanpassing van de sociale bijdragen en van de lonen in overheidsfuncties leiden.

TABEL 3: Evolutie van het indexcijfer van de consumptieprijzen

	Index (2004 = 100)	Jaarlijkse groei (%)
2007-10	107,1	2,2
2007-11	108,1	2,9
2007-12	108,4	3,1
2008-01	108,8	3,5
2008-02	109,6	3,6
2008-03	110,4	4,4
2008-04	110,7	4,2
2008-05	111,7	5,2
2008-06 (e)	111,4	5,0
2008-07 (e)	111,7	4,8
2008-08 (e)	111,7	4,9
2008-09 (e)	111,7	4,8

(e) Schattingen
Bron : Federaal Planbureau.

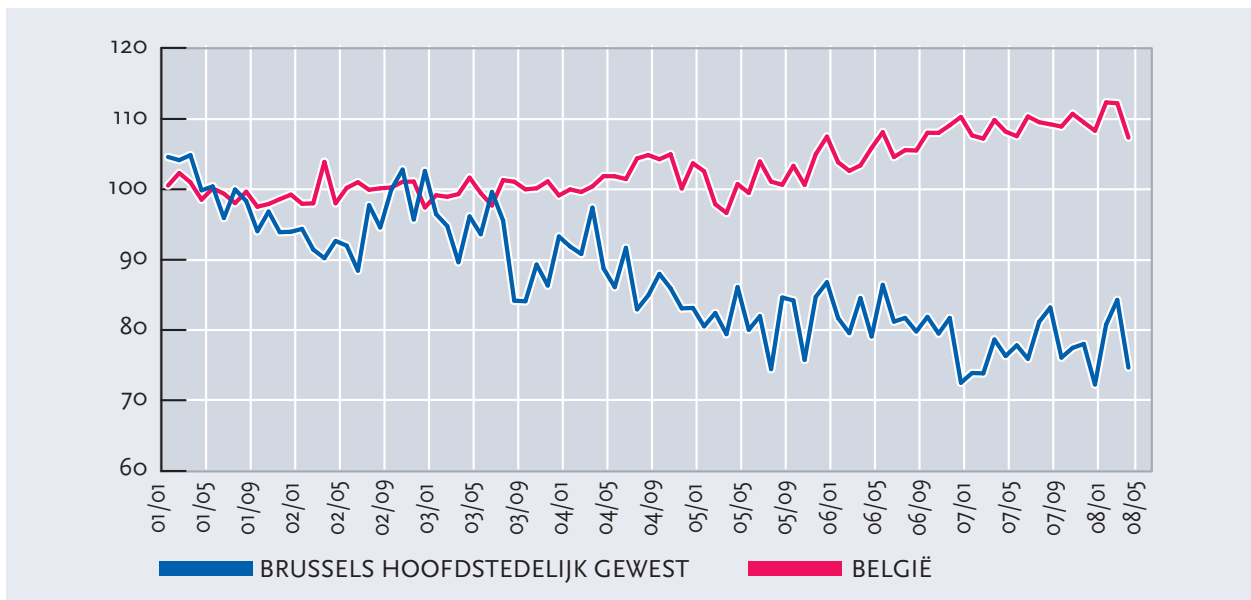
2.3 De Brusselse economie

• Industriële productie

Het stedelijke karakter van het Brussels Gewest maakt het in vergelijking met de andere gewesten minder geschikt voor industriële ontwikkeling. De verschillen tussen het Brussels Gewest en de rest van het land blijken overigens uit verschillende statistische indicatoren, zoals de bijdrage van de

industrie tot de gewestelijke bbp-groei (cf. hierna tabel 13) of de industriële productie-index (grafiek 7). Bepaalde industrietakken die de voorbije jaren sterk gegroeid zijn, zoals de chemische sector, zijn immers minder vertegenwoordigd in Brussel.

GRAFIEK 7: Evolutie van de industriële productie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in België (index 2000=100)

Bron : FOD Economie-ADSEI.

We zien dat de conjuncturele cyclus van de industrie op lange termijn in België een stijgende tendens vertoont, terwijl deze in Brussel heel negatief is. Grafiek 7 toont meer bepaald aan dat de industriële productie in België vanaf midden 2005 een opleving kent, terwijl ze tot 2000 relatief stabiel was. Hoewel de conjuncturele productiecycclus er ook in Brussel op vooruitgaat gedurende deze periode, is er door de erg negatieve onderliggende tendens niet meer dan een stabilisering van het industriële productieniveau mogelijk, en dit tot het tweede semester van 2006, zoals blijkt uit grafiek 7. Deze grafiek geeft de indexen van de industriële productie voor België en voor Brussel, zoals gepubliceerd door de FOD Economie. Eind 2006 was er dan nog de herstructurering van de

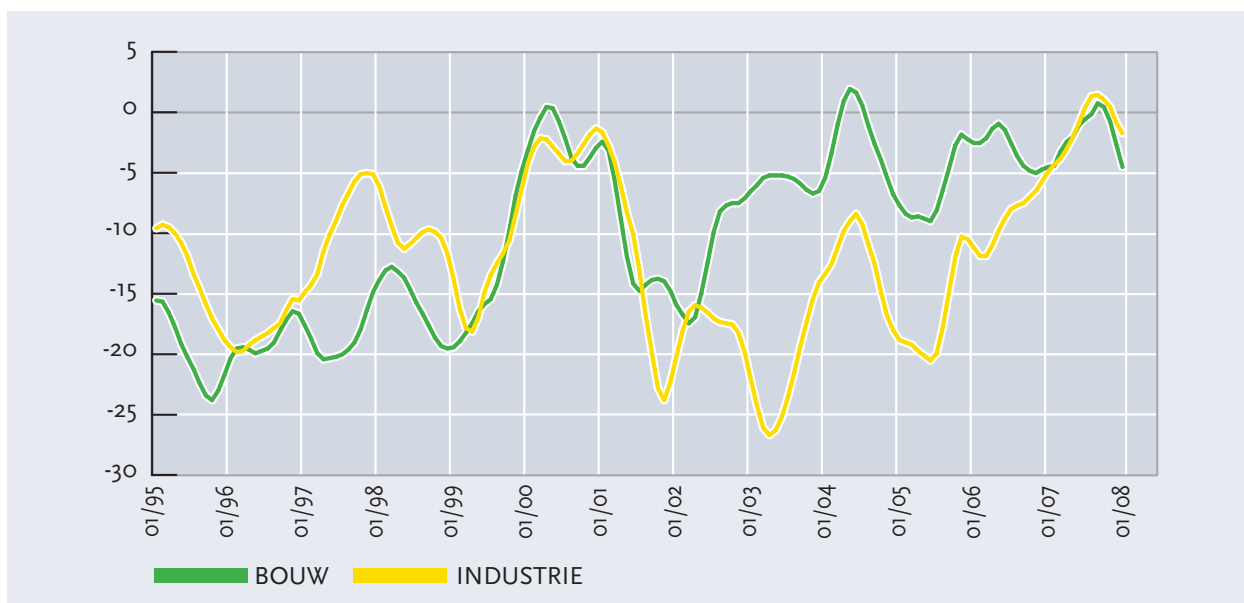
activiteiten van de onderneming VW (nu Audi Brussels) in Vorst. De Brusselse index stond begin 2007 dan ook op het laagste peil. Na een zekere opleving op het einde van het tweede en het begin van het derde kwartaal werd het einde van 2007 gekenmerkt door een nieuwe daling van de conjunctuurcyclus van de industriële productie in Brussel. Zo verloopt de evolutie in Brussel sinds begin 2007 globaal genomen parallel met de nationale evolutie van de index, maar met meer uitgesproken schommelingen.

Grafiek 8 geeft de op seizoensinvloeden gecorrigeerde en vereenvoudigde resultaten van de conjunctuurenquête van de NBB voor de industrie en de bouwsector. Waar het vertrouwen van de

Brusselse industriële ondernemers tussen maart 2006 en september 2007 een positieve tendens vertoonde, lijkt dit vertrouwen sinds oktober 2007 af te nemen. En sinds december 2007 is de cijfer-

waarde van de synthetische curve van de verwerkende nijverheid opnieuw negatief. Dat is sinds november 2007 ook het geval voor de curve van de bouwnijverheid, zoals blijkt uit grafiek 8.

GRAFIEK 8: Conjuncturenquête van de verwerkende nijverheid en van de bouw in het BHG*

Bron : NBB

* Seizoensgezuiverde en afgevlakte reeks

Zowel in de verwerkende nijverheid als in de bouwsector zien we op grafiek 8 het nieuwe vertrouwen dat kenmerkend was voor de sterke groeiperiode 2000-2001, de dalperiode van 2002 tot 2004, de

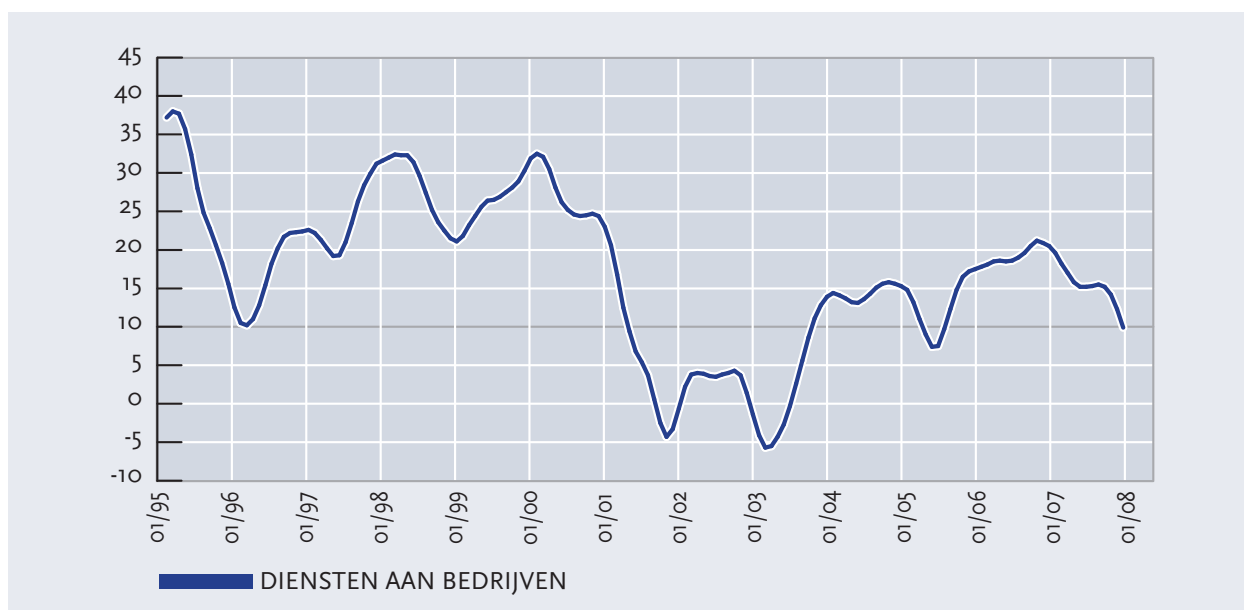
hierboven aangehaalde heropleving vanaf het tweede semester van 2005 en tot slot de nieuwe daling vanaf eind 2007.

• De diensten: nieuwe gegevens over het vertrouwen van de ondernemingen

Grafiek 9 geeft de op seizoensinvloeden gecorrigeerde en vereenvoudigde resultaten van de conjuncturenquête van de NBB voor de zakelijke dienstverlening. Opdat deze enquête een goed beeld zou geven van het vertrouwen van de ondernemingen van het Brussels Gewest, heeft het BISA aan de NBB gevraagd de steekproef in de hoofdstad te vergroten. In het eerste semester 2007 werd er

werk gemaakt van deze uitbreiding. Zoals in de nationale enquête zijn het de ondernemers van de sector zakelijke dienstverlening die ondervraagd worden. We herinneren eraan dat de zakelijke dienstverlening, samen met de financiële bemiddelingsdiensten, het grootste aandeel van de toegevoegde waarde in de marktsector van Brussel vertegenwoordigt.

GRAFIEK 9: Conjunctuurenquête van de bedrijfstak dienstverlening aan de bedrijven in het BHG*

* Seizoensgezuiverde en afgevlakte reeks
Bron : NBB

Zoals we reeds aangaven in de vorige editie van de barometer, leveren de antwoorden van de ondernemers uit deze sector een positieve samenvattende score op die beduidend hoger ligt dan in de industrie. Maar de curve bereikt niet de hoge niveaus die ze op het einde van de jaren 90 en in het begin van de jaren 2000 vertoonde. Bovendien lijkt

het vertrouwen van de ondernemingen omgeslagen sinds eind 2006. Op het einde van het tweede en in het begin van het derde kwartaal 2007 zou het vertrouwen van de ondernemers er evenwel op vooruitgegaan zijn om begin oktober 2007 opnieuw weg te zinken.

2.4 Arbeidsmarkt

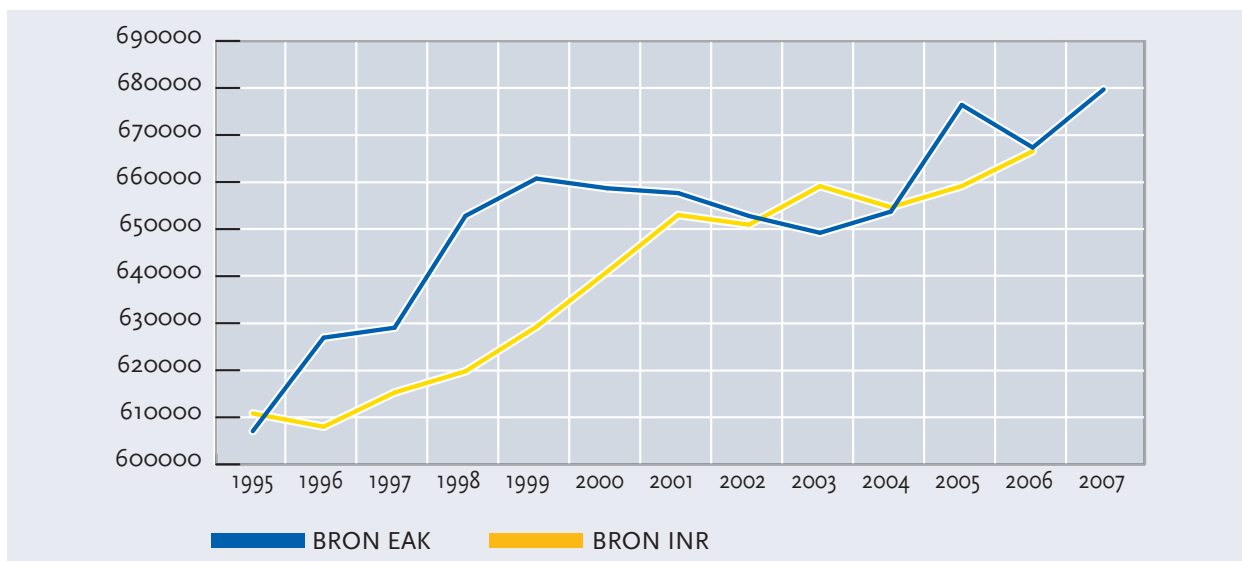
• Interne werkgelegenheid

TABEL 4: Totale binnenlandse werkgelegenheid (% jaarlijkse groei)

	België	Brussels Hoofdstedelijk Gewest
2003	4 070 419 (0,01)	649 273 (-0,55)
2004	4 139 174 (1,69)	653 808 (0,70)
2005	4 235 310 (2,32)	676 590 (3,48)
2006	4 262 883 (0,65)	667 495 (-1,34)
2007	4 380 278 (2,75)	679 889 (1,86)

Bron: FOD Economie-ADSEI (EAK).

GRAFIEK 10: Evolutie van de binnenlandse werkgelegenheid

Bron : INR, FOD Economie-ADSEI (EAK).

Tabel 4 en grafiek 10 geven een beeld van de evolutie van de interne werkgelegenheid over de laatste 10 jaar in België en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Deze indicator weerspiegelt het aantal effectieve banen die gecreëerd zijn door de economische activiteit in het gewest, en die al dan niet door Brusselaars worden ingenomen. We beschikken over twee verschillende bronnen om deze variabele te benaderen. Het gaat enerzijds over de arbeidskrachtenenquête (EAK) en anderzijds over gegevens afkomstig van de regionale rekeningen (INR).

Ondanks opmerkelijke verschillen tussen de verschillende bronnen zien we een sterke groei van de effectieve tewerkstelling tijdens de tweede helft van de jaren 90 en een lichte achteruitgang in het begin van de jaren 2000. Daarna geven zowel de resultaten van de arbeidskrachtenenquête van het ADSEI als die van het INR een nieuwe groeiperiode aan tussen 2004 en 2007.

Nu de eerste resultaten van de regionale rekeningen voor het jaar 2006 gepubliceerd zijn, kunnen we ze vergelijken met de EAK-statistieken. Beide bronnen zijn het erover eens dat het intern tewerkstellingsniveau van het gewest in 2006 rond de 667.000 banen schommelde.

Als de tendens van de INR-cijfers blijft aansluiten bij de resultaten van de EAK, wordt 2007 waarschijnlijk gekenmerkt door een toename van de interne tewerkstelling. Aangezien de laatste cijfers afkomstig van de EAK van het ADSEI over het vierde kwartaal 2007 verschenen zijn, kunnen we een definitieve balans opmaken van dit jaar. Tussen 2006 en 2007 is de totale tewerkstelling in België met iets meer dan 117.000 eenheden toegenomen, wat overeenstemt met een groei van 2,8%. In het Brussels Gewest werden er 12.394 banen gecreëerd (+1,18%). In totaal stelde het gewest 679.889 personen tewerk. Dit betekent dat één op de zes banen in België in het Brussels Gewest gecreëerd wordt.

• Tewerkstellingsgraad

TABEL 5: Vergelijking van de werkgelegenheidsgraad in % van de bevolking tussen 15 en 64 jaar

	EU-15	België	Brussels Hoofdstedelijk Gewest
2002	64,2	59,9	54,5
2003	64,4	59,6	53,2
2004	64,8	60,3	54,1
2005	65,4	61,1	54,8
2006	66,2	61,0	53,4
2007	66,9	62,0	54,8

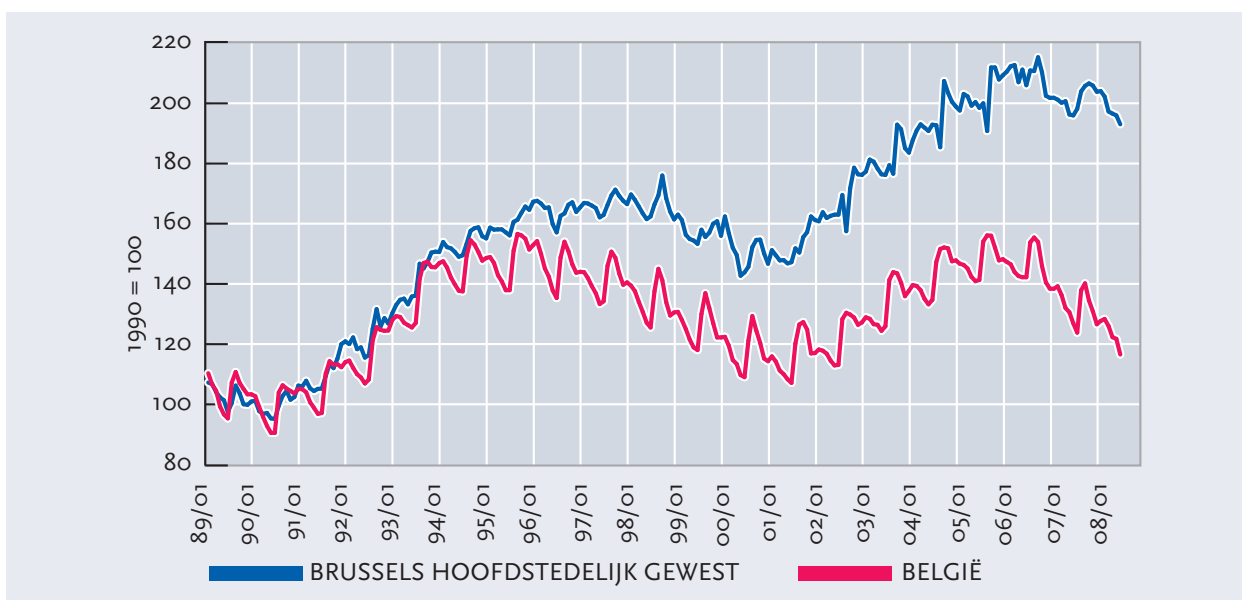
Bron: Eurostat en FOD Economie-ADSEI.

In 2000 werd op de Europese top in Lissabon een doelstelling vastgelegd voor de tewerkstellingsgraad tegen 2010, namelijk 70% van de leeftijdsgroep van 15 tot 64 jaar. In 2007, op drie jaar van de deadline, is deze doelstelling volgens de definitieve cijfers van de Arbeidskrachtenenquête nog niet bereikt, noch door België, noch door het Brussels Gewest. België lijkt overigens geleidelijk

aan dichterbij de Europese norm te komen, maar voor het Brussels Gewest liggen de zaken moeilijker. Zo is de Belgische tewerkstellingsgraad de voorbije tien jaar bijna constant toegenomen, om in 2007 62,9% te bereiken. Deze stijgende trend wordt niet waargenomen in het Brussels Gewest, waar de tewerkstellingsgraad 54,8% bereikte in 2007.

• Werkloosheid

GRAFIEK 11: Index van het aantal niet-werkende werkzoekenden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in België (1990 = 100)

Bron : Actiris

TABEL 6: Aantal niet-werkende werkzoekenden (administratieve gegevens)

	België	Brussels Hoofdstedelijk Gewest
2006-II	573 307	96 541
2006-III	621 764	98 504
2006-IV	570 214	95 062
2007-I	547 034	93 122
2007-II	511 873	91 313
2007-III	553 870	95 323
2007-IV	517 058	94 927
2008-I	505 702	92 197

Bron : Actiris

TABEL 7: Werkloosheidsgraad (administratieve gegevens)

	België	Brussels Hoofdstedelijk Gewest
2006-II	12,0%	21,0%
2006-III	13,0%	21,4%
2006-IV	11,9%	20,7%
2007-I	11,4%	20,3%
2007-II	10,7%	19,9%
2007-III	11,5%	20,8%
2007-IV	10,8%	20,7%
2008-I	10,5%	20,1%

Bron : Actiris

TABEL 8: Werkloosheidsgraad* (op basis van enquêtes)

	België	Brussels Hoofdstedelijk Gewest
2002	7,6%	14,7%
2003	8,2%	15,7%
2004	8,5%	15,9%
2005	8,5%	16,5%
2006	8,3%	17,7%
2007	7,5%	17,2%

* Volgens de definitie van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO).

Bron: FOD Economie-ADSEI (EAK).

Tijdens het eerste kwartaal 2008 daalde de werkloosheid in hogere mate in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dan in het hele land. Zo telde men voor de eerste drie maanden van het jaar gemiddeld 505.702 niet werkende werkzoekenden (NWWZ) voor heel België, wat een kwartaaldaling van 2,2% betekent. In het Brusselse Gewest waren er 92.197 NWWZ, wat de kwartaaldaling voor het gewest op 2,9% brengt. Dit percentage ligt heel wat hoger dan dat van het laatste kwartaal 2007 (-0,42%). De daling van het aantal werkzoekenden is bijzonder uitgesproken in de leeftijdscategorie van minder dan 25 jaar (-6,1%) maar ook bij de langdurige werklozen (-3,9%).

Deze afname lijkt zich door te zetten tijdens het tweede kwartaal 2008. In mei is het aantal werkloze werkzoekenden onder 90.000 gedaald, een niveau dat niet meer bereikt werd sinds augustus 2005.

Dit kwartaal werd ook gekenmerkt door de oprichting van ACTIRIS-antennes, in de vorm van werk-winkels in Sint-Gillis, Anderlecht en Oudergem. Deze centra concentreren op een enkele plaats alle actoren die zich bezighouden met de begeleiding van werkzoekenden zoals PWA's, OCMW's of ACTIRIS. Het doel bestaat erin de samenwerking tussen de plaatselijke actoren te bevorderen, maar ook de relaties met de werkzoekenden te personaliseren. Binnenkort wordt in Vorst een nieuwe antenne geopend. De uiteindelijke doelstelling bestaat erin 19 centra te openen.

Rekening houdend met deze overwegingen zien we een daling van de administratieve werkloosheid over het eerste kwartaal 2008 naar 20,1%, tegenover 20,7% tijdens het vorige kwartaal. Deze werkloosheidsgraad ligt hoger dan de definitieve cijfers van de Arbeidskrachtenenquête, die 17,2% aangeven voor het jaar 2007. In de enquête wordt de werkloosheid gedefinieerd overeenkomstig de begrippen van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO). Voor deze organisatie is een werkloze iedere persoon van 15 jaar of ouder die tijdens de referentieperiode geen werk had, beschikbaar was om te werken en op zoek was naar een baan.

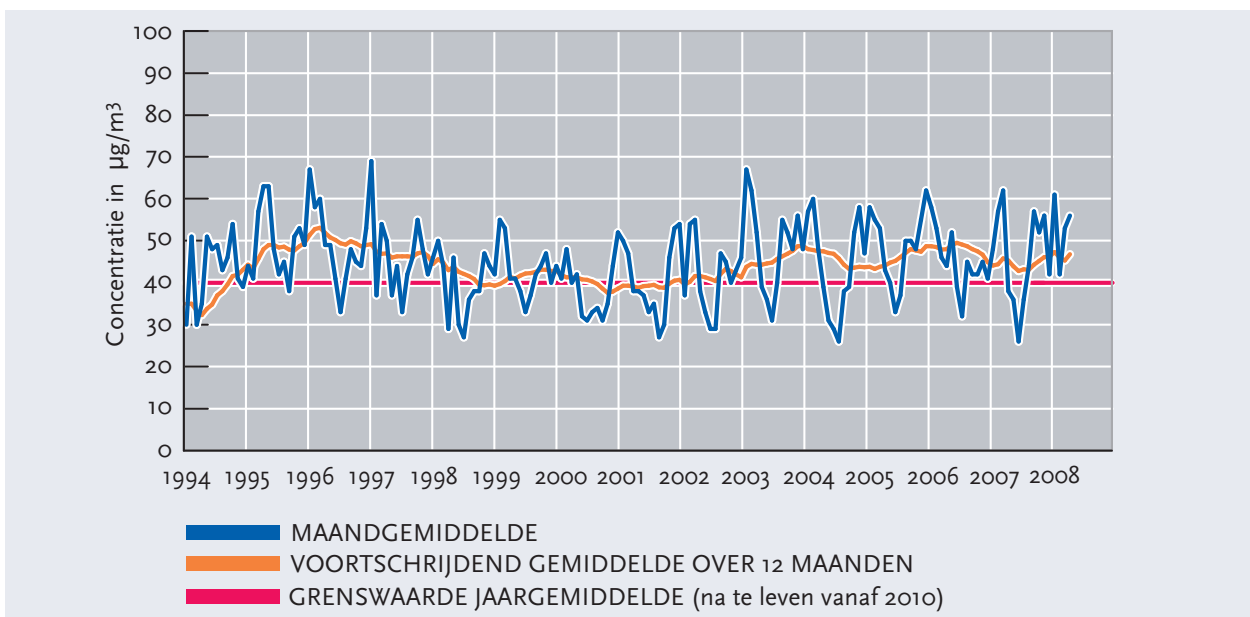
2.5. Milieu*

• Luchtkwaliteit

Stikstofdioxide (NO₂) is een verontreinigende stof die schadelijk is voor de menselijke gezondheid, maar ook voor het milieu (draagt bij tot de vorming van ozon, tot de verzuring en tot de vorming van nitraatdeeltjes). Deze vervuiling houdt verband met de emissies van stikstofoxiden die vrijkomen bij verbrandingsprocessen op hoge temperatuur. Deze emissies waren in 2006 afkomstig van het verkeer (45%), het energieverbruik (woningen 24%, diensten 12% en industrie 2%), de afvalverbranding (15%) en de warmtekrachtkoppeling (2%).

Grafiek 12 geeft de NO₂-concentraties in het station van Molenbeek. Deze plaats werd gekozen voor haar stedelijke ligging. De analyse van de grafiek leert ons dat de NO₂-concentraties relatief constant blijven in de tijd, op een niveau dat vaak hoger ligt dan de toekomstige Europese norm. Deze norm is vanaf 2010 van toepassing en zal drastische veranderingen vergen in verschillende sectoren en op verschillende niveaus.

GRAFIEK 12: Evolutie van de NO₂-gemiddelden en verloop t.o.v. de toekomstige Europese norm voor de NO₂-jaargemiddelden - meetstation Molenbeek (1994 - mei 2008)

Bron : BIM.

Zoals aangehaald in de vorige publicaties, geven de vervuilingsspieken tijdens de zomer (troposferische ozon) en tijdens de winter (stofdeeltjes, stikstofoxiden) ook reden tot ongerustheid in verband met de luchtkwaliteit in Brussel.

De Europese Unie wil dat deze vervuilingsspieken lokaal beheerd worden via maatregelen die een daling van de emissies van verontreinigende stoffen waarborgen.

De fijne deeltjes of “PM₁₀” (letterwoord dat alle deeltjes met een diameter van minder dan

10 micrometer aanduidt, zonder onderscheid naar samenstelling) die aanwezig zijn in de omgevingslucht, zijn afkomstig van verschillende bronnen: primaire deeltjes die rechtstreeks uitgestoten worden door menselijke activiteiten (verkeer, industrie, verwarming, enz.), secundaire deeltjes die ontstaan door chemische reacties met andere pollutanten die in gasvormige toestand aanwezig zijn (nitraten, sulfaten, ammonium) en deeltjes van natuurlijke oorsprong, die bijvoorbeeld afkomstig zijn van bodemerrosie. In het Brussels Gewest is de transportsector de voornaamste bron van PM₁₀-uitstoot.

* Dit hoofdstuk werd opgesteld door het Brussels Instituut voor Milieubeheer (BIM).

De industriële processen en het energieverbruik van de tertiaire en residentiële sector dragen in mindere mate bij tot de emissies.

Doordat ze zo klein zijn, kunnen de PM₁₀ over lange afstanden door de luchtmassa's meegevoerd worden. De concentraties die in Brussel gemeten worden, zijn dan ook niet alleen afkomstig van lokale emissies.

De tijdreeksen van gemeten PM₁₀-concentraties in bepaalde representatieve stations werden geanalyseerd, om te weten in welke mate de diverse elementen van binnen en van buiten het gewest bijdragen tot de gemeten concentraties:

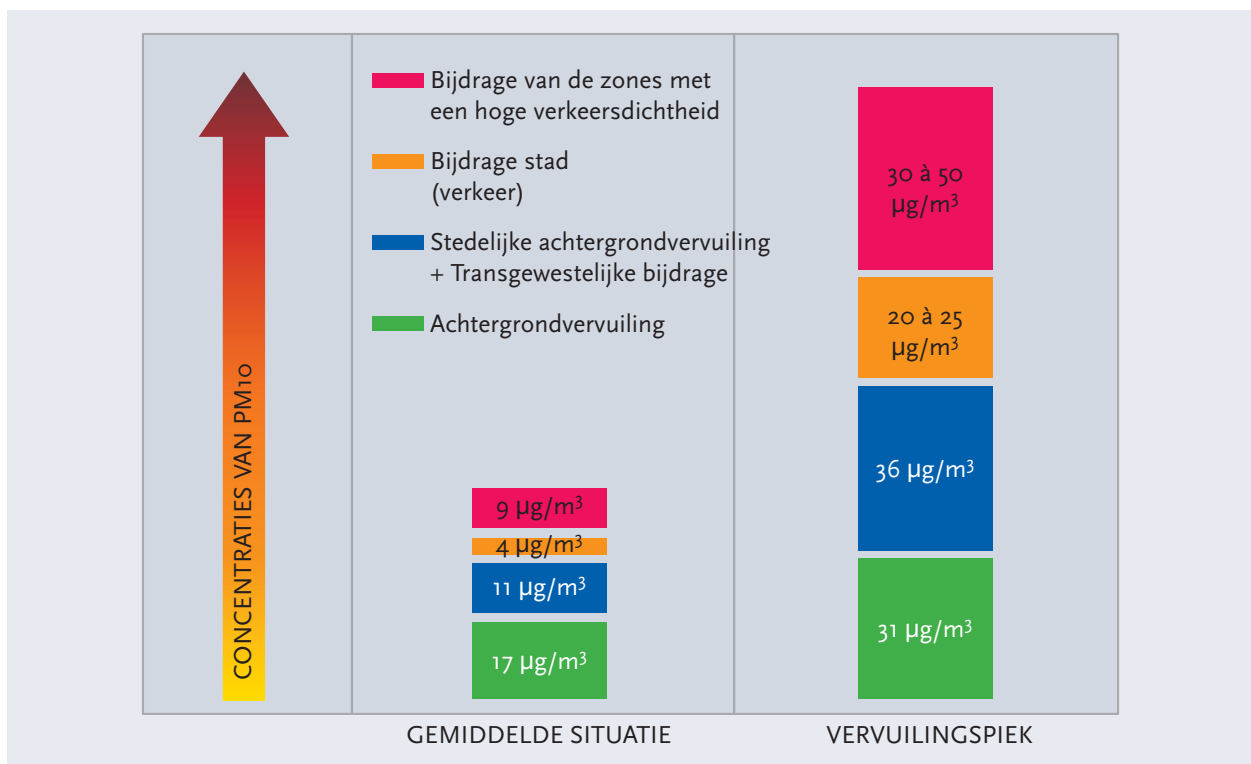
- achtergrondvervuiling (station in Vielsalm, niet beïnvloed door lokale bronnen);

- stedelijke achtergrondvervuiling in combinatie met de transregionale bijdrage (station in Ukkel, relatief ver verwijderd van rechtstreekse emissiebronnen);
- stedelijke bijdrage die voornamelijk verband houdt met het verkeer (station in Molenbeek, beïnvloed door de aanwezigheid van verkeer).

In zones met een hoge dichtheid aan voertuigen moeten we bij deze drie factoren ook de heel plaatselijke bijdrage voegen van het verkeer die geraamd wordt op basis van modelvorming.

Grafiek 13 geeft een raming van de vier bovenvermelde bijdragen, enerzijds in een gemiddelde situatie, anderzijds bij vervuilingsspieken:

GRAFIEK 13: Relatieve bijdragen van de achtergrondvervuiling, de transgewestelijke bijdrage en de stedelijke bijdrage tot de concentraties die worden gemeten in een stedelijke zone en in zones met een hoge verkeersdichtheid (1998-2008)

Bron: IRCEL, Intergewestelijke Cel voor het Leefmilieu.

Deze grafiek illustreert het feit dat:

- de stedelijke achtergrondvervuiling in combinatie met de transregionale bijdrage een aanzienlijk deel van de gemeten PM₁₀-concentraties vertegenwoordigt;
- in een situatie van vervuiling de bijdrage van het

verkeer eveneens een belangrijke rol speelt, die naar verhouding groter is dan in situaties met een goede dispersie (minder belangrijke rol van het transport van de pollutanten);

- in een situatie van vervuiling in zones met hoge verkeersdichtheid de emissies van voertuigen de PM₁₀-concentraties kunnen beïnvloeden tot 55%.

Bij vervuilingsspieken, wanneer de weersomstandigheden ongunstig zijn voor de verspreiding van de pollutanten, hebben lokale bronnen - voornamelijk het verkeer - dus naar verhouding een grotere invloed op de gemeten concentraties en dit vooral in zones met een hoge verkeersdichtheid. In dergelijke gevallen hebben de maatregelen die erop gericht zijn de emissies afkomstig van het verkeer terug te dringen allicht een significante impact op de PM₁₀-concentratieniveaus. In termen van volksgezondheid zal deze impact des te groter zijn omdat de roetdeeltjes die uitgestoten worden door

dieselloertuigen tot de meest toxische fijne stoffeeltjes gerekend worden. Deze maatregelen zullen zich ook vertalen in een gevoelige daling van de concentraties aan stikstofdioxide.

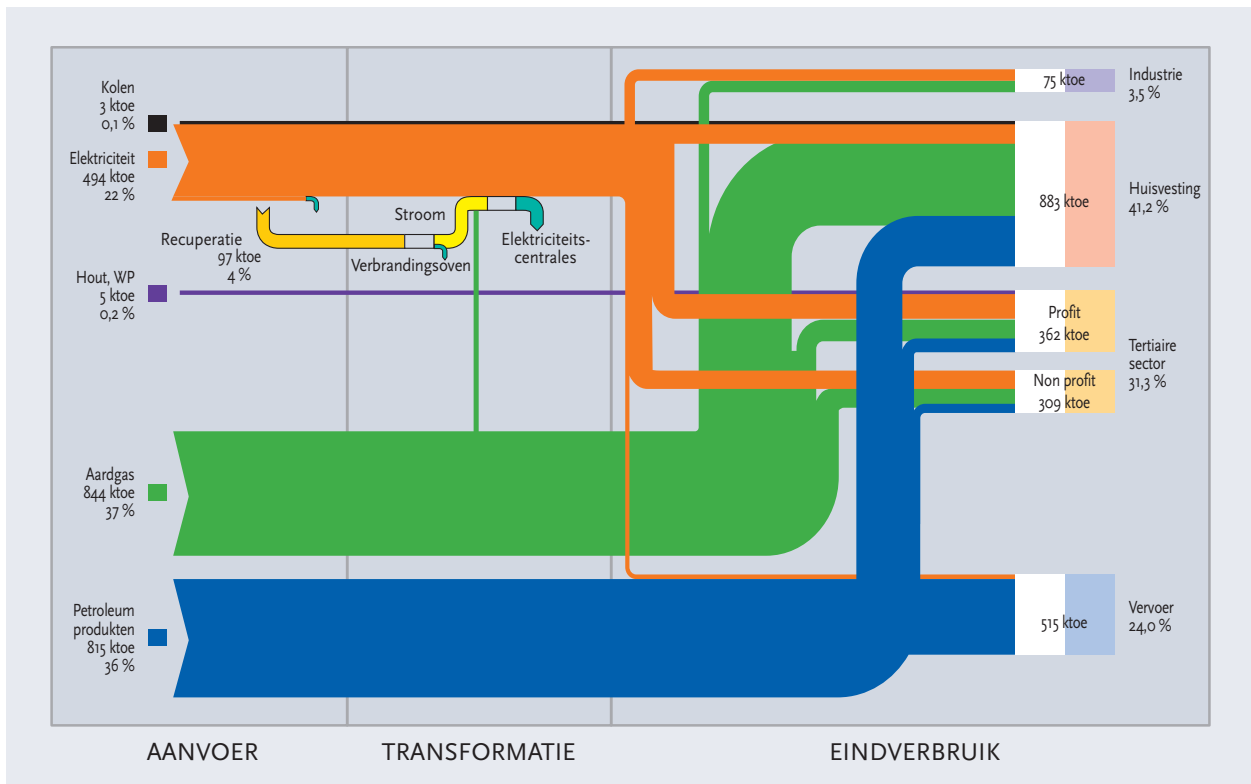
Daarom omvat het ontwerp van “Noodplan bij een luchtvervuilingspiek”, dat binnenkort na een openbaar onderzoek goedgekeurd moet worden door de regering, een reeks maatregelen om de verkeers-emissies te verminderen wanneer een vervuilingsspiek verwacht wordt.

• De energiebalans van het Brussels Gewest in 2005

Aan de hand van de energiebalans, weergegeven door een diagram van de stromen, kan de energie-situatie van het gewest schematisch voorgesteld worden. Dit type diagram bestaat uit 3 delen:

- links: de externe energiebevoorrading (afkomstig van andere gewesten of andere landen);
- in het midden: de transformatie van de energie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest;
- rechts: het eindverbruik.

GRAFIEK 14: Energiestromen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2005)

Bron : Institut de Conseil et d'Etudes en Développement Durable, verslag uitgevoerd op verzoek van het BIM.

Het diagram van de stromen dat werd opgesteld voor 2005 (grafiek 14) toont aan dat het Brussels Gewest voor zijn energiebevoorrading sterk afhankelijk is van andere Belgische gewesten en van

andere landen: de energie is grotendeels afkomstig van externe bronnen, wat logisch is in een stedelijk gebied.

Toch staan er enkele elektriciteitsproductie-eenheden op het Brusselse grondgebied. De voornaamste is de Electrabel-centrale in Schaarbeek, die stoom gebruikt afkomstig van de verbrandingsoven voor huishoudelijk en daarmee gelijkgesteld afval in Neder-over-Heembeek. De hernieuwbare energie (behalve biomassa) is amper goed voor minder dan een half percent van het verbruik in het gewest.

De energiebevoorrading van het Brussels Gewest wordt gekenmerkt door een groot aandeel van aardgas en elektriciteit. Steenkool is bijna verdwenen. Elektriciteit is de energievorm die sinds 1990 het sterkst is toegenomen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De toename lijkt aan te houden over de jaren (+42% sinds 1990).

De totale energiebevoorrading is in 2005 licht gedaald in vergelijking met 2004 (tabel 9), maar is met 15% gestegen sinds 1990 (referentiejaar voor het Kyoto-protocol).

Wat het eindverbruik betreft, is de residentiële sector (huisvesting) de grootste energieverbruiker. Daarna volgen de tertiaire sector en het vervoer.

Het verbruik van de residentiële sector kan opgesplitst worden in twee componenten:

- De brandstoffen (vooral aardgas, maar ook olieproducten: stookolie) die gebruikt worden voor de verwarming van de woningen en van het water en om te koken. Het verbruik hiervan hangt samen met de weersomstandigheden maar ook en vooral met het woningpark (aantal, huis of appartement), van het comfort (al dan niet centrale verwarming) en van de isolatie ervan.
- De elektriciteit, die gebruikt wordt voor de verlichting, de huishoudelijke apparaten en, in mindere mate, voor de verwarming en airconditioning van bepaalde gebouwen. Het verbruik hiervan neemt sinds 1990 duidelijk toe.

TABEL 9: Evolutie van de kenmerken van het energieverbruik in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tussen 1990 en 2005 (in kiloton olie-equivalent (ktoe))

		1990	2004	2006
Bevoorrading	Totale bevoorrading	1979,5	2300,1	2257,7
	Elektriciteit	346,6	485,2	493,7
	Aardgas	659,6	867,1	844,0
	Olieproducten	739,7	841,1	814,7
Verbruik	Woningen	735,6	898,5	883,4
	<i>Waarvan elektriciteit</i>	83,8	125,7	126,6
	<i>Waarvan aardgas</i>	427,7	528,1	526,3
	Tertiaire sector	552,5	673,7	671,4
	Vervoer	458,9	536,3	514,5
	Industrie	82,1	78,3	75,0

Bron: Institut de Conseils et d'Etudes en Développement Durable (ICEDD), rapport gemaakt op vraag van het BIM.

In de *tertiaire sector* neemt de kantooractiviteit, de elektrische en elektronische uitrusting en de kantooppervlakte sinds 1990 toe en het energieverbruik volgt die beweging. Het elektriciteitsverbruik vertoont sinds 1990 een heel duidelijke stijging.

De industrie ten slotte is veruit de kleinste verbruiker in Brussel. De sector van de metaalfabrikaten – met het zwaargewicht Volkswagen (het gaat om de balans van 2005) – neemt hiervan het leeuwendeel

voor zijn rekening, gevolgd door de voedings- en drukkerijsector.

De eerste ramingen voor 2006 wijzen op een daling van het eindverbruik met 2 tot 3% in vergelijking met 2005. Deze dalende tendens zou in 2007 versterkt worden. De combinatie van een warm maar regenachtig jaar 2006 en de evolutie van de energieprijzen zouden aan de basis hiervan liggen.

3. Brusselse kenmerken

Zoals we eerder hebben gezien, vormt het Brussels Gewest een belangrijke economische pool van het land. Terwijl het gewest minder dan een procent

van de oppervlakte van België inneemt, draagt het voor bijna 19% bij tot de bruto toegevoegde waarde van de Belgische economie.

TABEL 10: Centrumfunctie

BBP per inwoner (index België = 100)						
	BHG	Vlaams Gewest	Vlaams Brabant	Waals Gewest	Waals Brabant	België
2004	198,5	99,2	104,4	72,1	96,5	100,0
2005	198,4	99,1	104,4	72,2	98,4	100,0
2006	194,1	99,9	105,3	71,8	97,6	100,0
BBP per werknemer (index België = 100)						
	BHG	Vlaams Gewest	Vlaams Brabant	Waals Gewest	Waals Brabant	België
2004	121,8	99,9	109,3	87,5	109,8	100,0
2005	122,9	99,7	109,2	87,3	111,1	100,0
2006	121,1	100,3	109,8	87,1	110,5	100,0

Bron : INR, eigen berekeningen.

Het bbp per inwoner ligt er overigens heel wat hoger dan in de andere gewesten. Hetzelfde geldt voor het bbp per werknemer, zoals blijkt uit de cijfers van het INR in tabel 10. Dit betekent dat in Brussel activiteiten met hoge toegevoegde waarde geconcentreerd zijn. Deze centrale functie van de hoofdstad strekt zich overigens uit tot in de rand. Over de periode 1995-2006 bedroeg de jaarlijkse groei van de toegevoegde waarde 5,5% in Waals-Brabant en 4,6% in Vlaams-Brabant, tegenover 3,7% in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (zie tabel 10).

Brussel heeft als hoofdstad van Europa ook een uitgesproken internationaal karakter, zoals de indicatoren in tabel 11 aangeven. Dit heeft een impact op de economie in het gewest, met name op de tewerkstelling. Meer bepaald 66% van de werkgelegenheid die in 2006 gecreëerd werd door in België gevestigde internationale instellingen bevond zich in Brussel. Bovendien wordt het aandeel van de tewerkstelling dat gegenereerd wordt door deze instellingen waarschijnlijk onderschat, omdat er geen rekening wordt gehouden met de repercussies ervan op het vlak van onderaanneming (horeca, koe-riërdiensten, personenvervoer, enz.).

TABEL 11: Internationaal karakter van het Brussel Hoofdstedelijk Gewest

Tewerkstelling in de internationale instellingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest					
	2002	2003	2004	2005	2006
Europese Commissie	15 578	15 610	15 737	12 617	12 875
Economisch en Sociaal Comité (E.S.C.)	514	525	618	666	714
Comité van de Regio's (C.R.)	125	128	128	453	475
Raad van de Europese Unie	2 534	2 487	2 619	2 882	2 983
Europees Parlement	1 923	2 194	2 309	2 606	2 841
Noord Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO)	1 126	1 116	1 131	1 171	1 162
West-Europese Unie (WEU)	40	40	40	41	23
Aantal overnachtingen in het kader van zakelijk toerisme*					
	1999	2000	2001	2002	2003
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	60,7%	58,9%	59,9%	57,5%	54,7%
Vlaams Gewest	15,0%	17,8%	16,4%	15,5%	15,0%
Waals Gewest	12,0%	13,2%	12,3%	12,3%	11,1%
België	21,2%	23,1%	22,1%	21,5%	20,6%
Plaats in de classificatie van 33 Europese steden gerangschikt naar relatieve aantrekkelijkheid voor het vestigen van een bedrijf**					
	Londen	Amsterdam	BHG		
2006	1	6	5		
2007	1	5	6		
Plaats in de wereldrangschikking levenskwaliteit***					
	Londen	Amsterdam	BHG		
2006	39	13	14		
2007	39	13	14		

* Onder zakelijk toerisme wordt verstaan : overnachtingen in het kader van conferenties, congressen en seminars en overige beroepsdoelinden.

** Index gerealiseerd door Cushman & Wakefield (2007).

*** Index gerealiseerd door Mercer Human Resource Consulting (2007).

bron: ADSEI, BISA - Mini-Bru (2007), Cushman & Wakefield (2007), Mercer Human Resource Consulting (2007).

De internationale dimensie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft ook een invloed op het type toerisme in het gewest. Typisch voor Brussel is het erg grote aandeel van het zakentoeerisme. In Wallonië en Vlaanderen vertegenwoordigt het zakentoeerisme respectievelijk 11% en 15% van het aantal overnachtingen, waar dit in Brussel oploopt tot 55%.

Brussel is ook een van de meest geschikte Europese steden om een onderneming te vestigen. Volgens een studie van Cushman & Wakefield (2007), met als titel "European Cities Monitor", neemt Brussel de zesde plaats in op 33 onderzochte steden, net achter Londen, Parijs, Frankfurt, Barcelona en Amsterdam. De voornaamste troeven

van Brussel zouden het gebruik van verschillende talen, de vlotte toegang tot markten en klanten en de goede verkeersverbindingen met andere steden zijn. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest behaalt ook een heel goede score voor de beschikbaarheid van hooggeschoold personeel en voor de kwaliteit van de telecommunicatie. Er zijn daarentegen enkele zwakke punten op het vlak van vervuiling en loonkosten.

Tot slot neemt Brussel volgens een studie van Mercer Human Consulting (2007) de veertiende plaats in, vlak na Amsterdam, in het wereldklassement met betrekking tot de levenskwaliteit van buitenlandse inwoners.

TABEL 12: Vastgoedmarkt

Beschikbaarheidsgraad kantoormarkt*			
	Londen	Amsterdam	BHG
2007 - 4 ^{de} kwartaal	4,2	12,4	9,8
2008 - 1 ^{ste} kwartaal	3,8	12,0	9,5
Kantoorprijzen**, euro/m ² /jaar (groei ten opzichte van vorig kwartaal)			
	Londen (City)	Amsterdam	BHG
2007 - 1 ^{ste} kwartaal	952 (0,0%)	330 (1,6%)	300 (1,7%)
2008 - 1 ^{ste} kwartaal	891 (0,0%)	330 (0,0%)	295 (-1,7%)

* De beschikbaarheidsgraad wordt uitgedrukt als de verhouding tussen het aantal m² onverhuurde kantoorruimte en het totale aantal m² kantoorruimte.

** Hier wordt de "prime rent" bedoeld: de huurprijs die voor een toplocatie, minstens 500m² groot, kan worden behaald op de open markt.

Bron: Jones Lang LaSalle (2007, 2008).

Wat de beschikbaarheid van de kantoren betreft, raamt de studie van Jones Lang LaSalle (2008) de leegstand in het Brussels Gewest op ongeveer 9,5%, wat heel wat meer is dan de 3,8% van Londen. Maar achter dit cijfer gaan geografische verschillen schuil. Volgens het Overzicht van het Kantorenpark wordt Brussel gekenmerkt door een sterke dualiteit tussen het centrum en de meer decentraal gelegen gemeentes. Zoals in vele andere stedelijke zones zijn er meer kantoren beschikbaar en tegen lagere prijzen naarmate de afstand tot de beslissingscentra groter wordt. Nog steeds volgens

het Overzicht van het Kantorenpark bevindt 73% van de kantorenvorraad zich in het centrum en de eerste stadskroon van Brussel.

De huurprijzen zijn tijdens het eerste kwartaal van 2008 licht gedaald ten opzichte van eind 2007. Ook in Londen zijn de prijzen teruggevallen, terwijl de situatie in Amsterdam stabiel blijft.

Een andere bijzonderheid van Brussel is dat het een kleine, gewestelijke, grotendeels tertiaire economie vormt.

TABEL 13: Sectorale uitsplitsing: bijdrage tot de gemiddelde jaarlijkse groei (% van het totaal)

Bedrijfstak	België (% groei 1995-2005)	BHG (% groei 1995-2005)	België (2005 %)	BHG (2005 %)
Landbouw, jacht, bosbouw en winning van delstoffen	-0,2%	-0,1%	1,3%	0,1%
Industrie, energie en bouw	16,1%	8,3%	26,8%	19,4%
Handel	14,7%	7,3%	11,9%	8,6%
Horeca	1,6%	2,4%	1,0%	2,8%
Vervoer, opslag en communicatie	9,1%	15,7%	9,4%	7,6%
Financiële instellingen	3,8%	13,3%	-2,3%	-17,4%
Onroerend goed, verhuur en zakelijke dienstverlening	30,3%	25,3%	32,8%	54,0%
Openbaar bestuur en onderwijs	13,3%	19,2%	10,0%	13,0%
Gezondheidszorg en maats- chappelijke dienstverlening	8,6%	6,0%	6,4%	4,9%
Overige gemeenschapsvoorzie- ningen, persoonlijke diensten en diensten aan de particulieren	2,8%	2,7%	2,8%	7,0%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Gemiddelde jaarlijkse groei van de toegevoegde waarde	3,8%	3,7%	4,8%	3,1%

Bron: INR, eigen berekeningen.

De sectorale bijdrage tot de groei van de toegevoegde waarde over de periode 1995-2006 verschilt aanzienlijk tussen het nationale en het gewestelijke niveau, met uitzondering van de sector “vastgoed, verhuur en zakelijke dienstverlening” die op beide niveaus het leeuwendeel voor zijn rekening neemt. In Brussel dragen de volgende sectoren in volgorde van belangrijkheid het meest bij tot de economische groei, over de jongste twaalf jaar waarvoor gegevens beschikbaar zijn: “vastgoed, verhuur en zakelijke dienstverlening”, “overheidssector en onderwijs”, “transport en communicatie” en “financiële activiteiten”. Op nationaal niveau zijn het, na de sector “vastgoed, verhuur en zakelijke dienstverlening;” in volgorde de sectoren “verwerkende nijverheid, energie en bouwnijverheid”, “handel” en “overheidssector en onderwijs” die de grootste bijdrage leveren tot de groei.

In 2006 waren de twee voornaamste handelssectoren in termen van bijdrage tot de groei, zowel in Brussel als in België, de sectoren “vastgoed, ver-

huur en zakelijke dienstverlening” en “verwerkende nijverheid, energie en bouwnijverheid”. De “financiële activiteiten”, die al meer dan 10 jaar de motor van de Brusselse economie vormden, tekenden in 2006 een uitgesproken vertraging op. Onder meer daardoor ligt de economische groei van Brussel dat jaar lager dan die van heel het land. De sectorale samenstelling van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest verklaart gedeeltelijk de minder goede resultaten van het gewest inzake O&O ten opzichte van het nationale gemiddelde. De tertiaire sectoren ontwikkelen doorgaans immers minder O&O-activiteiten.

De doelstelling van Lissabon die erin bestaat de EU-landen ertoe aan te zetten 3% van hun bbp aan O&O te besteden vanaf 2010, waarvan twee derde afkomstig zou moeten zijn van de privésector, is bovendien moeilijker te bereiken in Brussel omdat het bbp per capita er erg hoog ligt. Als we de nationale en gewestelijke cijfers bekijken, lijkt de Europese doelstelling nog veraf.

TABEL 14: Evolutie van O&O uitgaven in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in België

Totale uitgaven voor O&O (% van het BBP)		
	België	Brussels Hoofdstedelijk Gewest
2002	1,94%	1,26%
2003	1,88%	1,19%
2004	1,87%	1,18%
2005	1,84%	1,14%
O&O uitgaven van de private sector (% van het BBP)		
	België	Brussels Hoofdstedelijk Gewest
2002	1,39%	0,67%
2003	1,34%	0,62%
2004	1,31%	0,63%
2005	1,27%	0,60%
O&O uitgaven van de publieke sector (% van het BBP)		
	België	Brussels Hoofdstedelijk Gewest
2002	0,55%	0,59%
2003	0,55%	0,56%
2004	0,55%	0,55%
2005	0,56%	0,54%

Bron: Belspo, INR, eigen berekeningen.

Zoals blijkt uit tabel 14, blijft de verhouding van de totale uitgaven voor O&O ten opzichte van het bbp zowel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest als in België afnemen. Een dergelijke daling is niet alleen merkbaar in België: ook in de EU van de 15 gaan deze uitgaven er op achteruit, maar in mindere mate.

Tabel 14 leert ons ook dat het vooral de privésector is die aan O&O doet, al is dit verschil minder groot voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dan voor het land. Zoals reeds gezegd, zouden de privésector en de openbare sector tegen 2010 respectievelijk een O&O-uitgavenniveau van 2% en 1% van het

bbp moeten bereiken. Maar dit is een financieringsdoelstelling en geen uitvoeringdoelstelling zoals aangegeven in tabel 14.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest beschikt nochtans over belangrijke universitaire onderzoekscentra en zetels van bedrijven die actief zijn in O&O. Het aandeel van het O&O-personeel in de totale tewerkstelling is tussen 2003 en 2005 overigens voortdurend toegenomen. In 2007 bedroeg dit aandeel in Brussel 2,05% tegenover 1,86% in België (tabel 15). Het gewest neemt zo ongeveer 17% van de het totale aantal werknemers dat in België in deze sector werkzaam is voor zijn rekening.

TABEL 15: Innovatie en ondernemerschap

Aandeel van O&O personeel in het totale personeelsbestand (fysieke personen)		
	België	Brussels Hoofdstedelijk Gewest
2003	1,78%	1,93%
2004	1,83%	2,03%
2005	1,86%	2,05%
Netto-creatiegraad ondernemingen*		
	België	Brussels Hoofdstedelijk Gewest
2003	0,20%	0,22%
2004	1,50%	2,68%
2005	1,86%	3,03%

* De netto creatiegraad is de procentuele verhouding van het aantal ondernemingen dat er in een bepaald jaar is bijgekomen tegenover het totaal aantal ondernemingen van vorig jaar.

Bron : BELSPO (2008), Ecodata FOD Economie-ADSEI.

Wat de ondernemingsdynamiek betreft, is tijdens de periode 1999-2003 het aantal actieve bedrijven in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voortdurend gedaald. In 2004 stelde men echter het begin van een herstel vast, dat zich voortzette in 2005. Het percentage nieuwe bedrijven is duidelijk hoger in het Brussels Gewest dan op nationaal niveau, wat wijst op een meer uitgesproken dynamiek in het proces van oprichting en sluiting dan gemiddeld in het land.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest speelt dus een essentiële rol in de ontwikkeling van de Belgische economie. Maar de gevolgen voor zijn bewoners zijn beperkt. Tabel 16 geeft een aantal indicatoren die deze welzijnsparadox van het Brussels Gewest illustreren.

TABEL 16: Welvaartspadox

BBP per inwoner (Index België = 100)			
	BHG	Vlaams Gewest	Waals Gewest
2004	198,5	99,2	72,1
2005	198,4	99,1	72,2
2006	194,1	99,9	71,8
Gemiddeld belastbaar netto-inkomen per inwoner (Index België = 100)			
	BHG	Vlaams Gewest	Waals Gewest
2004*	85,7	106,6	92,6
2005*	85,5	106,1	93,5
2006*	84,6	106,1	93,8
Gewestelijke verspreiding van de begunstigen van maatschappelijke integratie**			
	BHG	Vlaams Gewest	Waals Gewest
2004	24,5	30,5	45,1
2005	25,5	29,4	45,2
2006	26,0	29,1	44,9

* Aanslagjaar.

** Leefloon + tewerkstellingsvormen.

Bron : INR, FOD Economie-ADSEI, POD Maatschappelijke Integratie.

We zien in de eerste plaats dat het bruto bbp per inwoner tweemaal zo hoog is in het gewest dan in het land. Bovendien staat Brussel in de top drie van het klassement van de Europese regio's volgens het bbp per inwoner, net na Londen en Luxemburg. Als we dit hoge niveau van toegevoegde waarde vergelijken met indicatoren zoals het gemiddeld inkomen per inwoner of het aantal leefloontrekkers, zien we de sterke tegenstrijdigheid in Brussel. Het gemiddelde inkomen per inwoner ligt onder het Vlaamse en Waalse gemiddelde. In 2006 bereikte het 11.550 euro tegenover een nationaal gemiddelde

van 13.655 euro. En hoewel slechts 10% van de Belgische bevolking in Brussel woont, telt Brussel op zijn grondgebied meer dan 26% van de leefloontrekkers, met een licht stijgende trend tussen 2004 en 2006.

Deze welzijnsparadox in Brussel is hoofdzakelijk te verklaren door twee factoren. Het gaat enerzijds om het fenomeen van peri-urbanisatie dat in de jaren 60 een aanvang nam en anderzijds om het grote aantal pendelaars bij de personen die op het Brusselse grondgebied werken.

TABLEAU 17: Evolutie van het aantal inwoners en regionale vergelijking

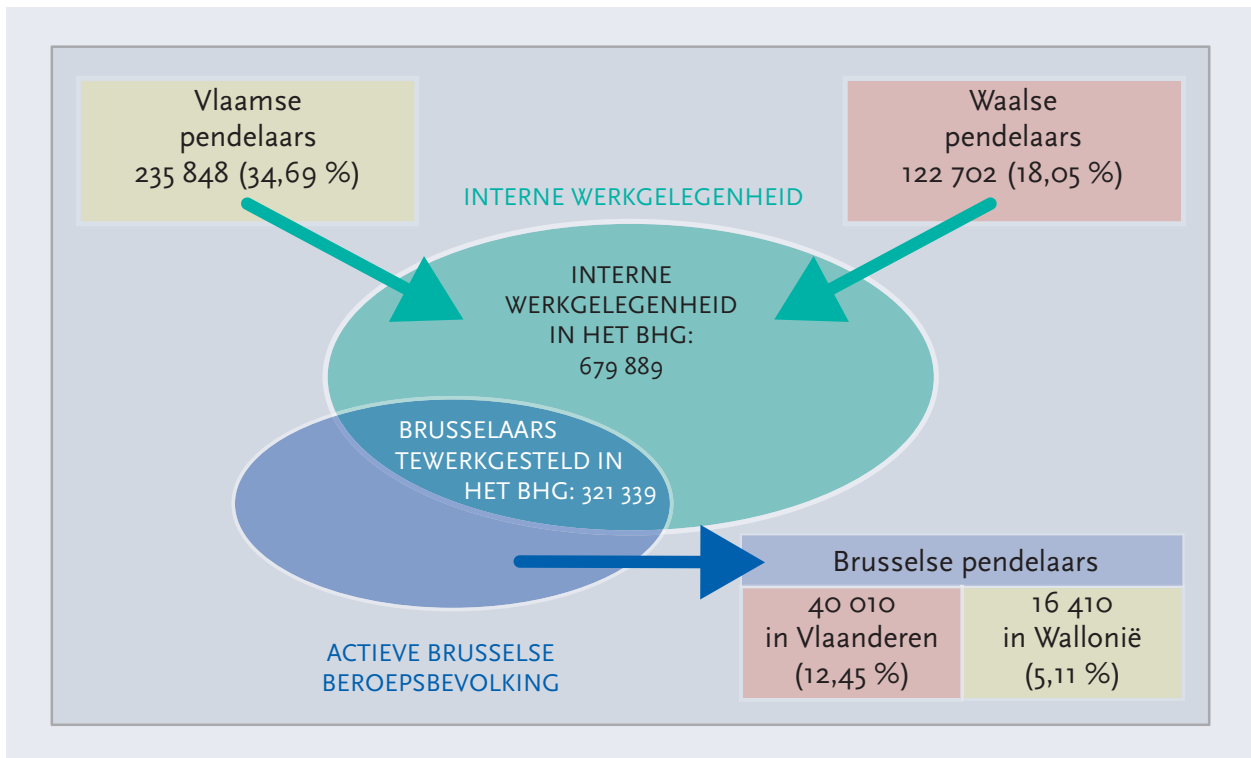
Bevolking op 1ste januari (Index België = 100)											
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
BHG	9,4	9,4	9,5	9,6	9,6	9,6	9,7	9,7	9,8	9,9	9,9
Vlaams Gewest	58,0	58,0	57,9	57,9	57,9	57,9	57,8	57,8	57,8	57,7	57,7
Waals Gewest	32,6	32,6	32,6	32,5	32,5	32,5	32,5	32,5	32,4	32,4	32,4
Gemiddelde leeftijd											
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
BHG	39,1	39,0	38,8	38,7	38,6	38,5	38,3	38,2	38,1	38,0	37,9
Vlaams Gewest	40,0	40,2	40,4	40,6	40,8	41,0	41,1	41,3	41,4	41,5	41,7
Waals Gewest	39,3	39,4	39,5	39,6	39,7	39,9	40,0	40,1	40,2	40,3	40,4
Totaal Vruchtbaarheidscijfer (TVC)											
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
BHG	1,93	2,01	1,91	1,99	2,03	2,04	2,07	2,06	2,07	2,08	2,09
Vlaams Gewest	1,56	1,55	1,55	1,57	1,64	1,69	1,73	1,74	1,76	1,77	1,78
Waals Gewest	1,77	1,77	1,72	1,73	1,76	1,79	1,84	1,83	1,84	1,84	1,84

Bron: 2000 - 2006: waarnemingen, ADSEI; 2007 - 2010: Bevolkingsvooruitzichten 2007-2060, FPB-ADSEI.

Wat het eerste punt betreft, hebben vanaf het einde van de jaren 60 een deel van de welgestelde Brusselaars en van de gezinnen met kinderen de stad verlaten om in de rand of op het platteland te gaan wonen, waar ze over een ruimere woning kunnen beschikken. Deze exodus is een van de factoren die de daling verklaart van het gemiddelde inkomen in het gewest, die de laatste jaren wordt vastgesteld. Maar sinds 1997 is de Brusselse bevolking opnieuw aan het toenemen. Dit is vooral toe te schrijven aan de stijging van het natuurlijke saldo en aan de immigratie van buiten het gewest en vanuit het buitenland. Sinds het begin van de jaren 2000 ligt de demografische groei in het Brussels Gewest hoger dan in Vlaanderen en Wallonië, en in 2004 telde de Brusselse bevolking meer dan een miljoen inwoners. Deze drempel was niet meer

bereikt sinds 1980. Volgens de voorspellingen van het Federaal Planbureau zou deze groei de komende jaren evenwel vertragen, wat tot een minder sterke stijging van de Brusselse bevolking zou leiden. Tabel 17 toont ook aan dat de Brusselse bevolking jong is, jonger dan in de twee andere gewesten. Bovendien vertoont de gemiddelde leeftijd van 38,3 jaar in 2006 een dalende trend over de tien eerste jaar van het nieuwe millennium. De vruchtbaarheidsgraad (2,07) ligt hoger dan in de twee andere gewesten. Volgens het Federaal Planbureau (FPB) is dit vooral toe te schrijven aan de massale aanwezigheid van buitenlanders in Brussel. Het is immers aangetoond dat moeders afkomstig uit de rest van de wereld netto een hogere vruchtbaarheidsgraad hebben dan de moeders van Belgische nationaliteit.

GRAFIEK 15: Interne werkgelegenheid en actieve beroepsbevolking in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2007

Bron: ACTIRIS, FOD Economie-ADSEI (EAK), eigen berekeningen.

De tweede verklaring voor de welzijnsparadox houdt verband met de Brusselse arbeidsmarkt. Grafiek 15 geeft een beeld van de verdeling van de interne werkgelegenheid in het Brussels Gewest volgens de woonplaats van de werknemers. Op basis van de definitieve cijfers van de Arbeidskrachtenenquête voor 2007 nemen de inwoners van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 321.339 van de 679.889 beschikbare banen in. Dit betekent dat meer dan één baan op twee wordt ingenomen door werknemers die afkomstig zijn uit het Waals en het Vlaams Gewest (53%). De Waalse pendelaars nemen 18,1% van de banen voor hun rekening en de Vlaamse pendelaars 34,7%. We zien dus dat de concentratie van activiteiten in Brussel, die het gewest tot het voornaamste tewerkstellingsge-

bied van het land maakt, een groot aantal pendelaars aantrekt. Deze dragen bij tot de productie in Brussel, maar doen waarschijnlijk het grootste deel van hun uitgaven buiten Brussel. Bovendien worden ze fiscaal belast in de regio waar ze wonen.

Het eerste gevolg is dat het interne tewerkstellingsniveau (gemeten op de werkplaats) het niveau van de werkende beroepsbevolking niet weerspiegelt (gemeten op de woonplaats). We moeten evenwel opmerken dat het Brussels Gewest het gewest is met de hoogste mobiliteitsgraad (dit is het aandeel van de tewerkgestelde bevolking dat in een gewest woont en in een ander gewest werkt). In 2007 bedroeg deze 14,9% tegenover 9,8% voor het Vlaams Gewest en 13,0% voor het Waals Gewest.

TABEL 18: Arbeidsmarktparadox

Aandeel van de jobs ingenomen door werknemers met een diploma hoger onderwijs (%)*				
	België		Brussels Hoofdstedelijk Gewest	
2005	36,8		50,7	
2006	37,6		51,9	
2007	37,9		53,0	
Aandeel van de laaggeschoolden in werkloosheid (%)**				
	België		Brussels Hoofdstedelijk Gewest	
2005	42,2		45,9	
2006	42,1		43,7	
2007	41,5		46,3	
Werkloosheidsgraad : totaal en jongeren (15-24 jaar) (%)***				
	België (totaal)	BHG (totaal)	België (jongeren)	BHG (jongeren)
2005	8,5	16,5	21,5	34,7
2006	8,3	17,7	20,5	35,3
2007	7,5	17,2	18,8	34,4

* Met hoger onderwijs wordt bedoeld dat een hogere opleiding werd gevolgd (na de secundaire studies).

** Met laaggeschoold wordt bedoeld dat hoogstens een diploma van het lager secundair onderwijs werd behaald.

*** De gegevens zijn afkomstig uit de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK) die de definitie van de Internationale Arbeidsorganisatie gebruikt. Als werklozen worden beschouwd alle personen die ouder zijn dan 15 en die in de loop van de referentieperiode (de 4 weken voorafgaand aan de enquête) geen werk hebben, beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt en op een actieve wijze naar werk zoeken.

**** Gemiddelde van het laatste kwartaal 2006 en de eerste drie kwartalen 2007

Bron : FOD Economie-ADSEI.

De “concurrentiedruk” die door de pendelaars uitgeoefend wordt op de arbeidsmarkt verklaart gedeeltelijk de hoge werkloosheidsgraad van het Brussels Gewest. Volgens de definitieve cijfers van de Arbeidskrachtenenquête bereikte de werkloosheid 17,2% in 2007 in Brussel tegenover 7,5% op nationaal niveau. Deze problematiek van de Brusselse werkloosheid wordt ook verklaard door de opmerkelijke discrepantie tussen de kwalificaties van de werkzoekenden en degene die gevraagd worden door de werkgevers. Meer dan 50% van de jobs in het Brussels Gewest wordt uitgeoefend door werknemers met een diploma hoger onderwijs (voor heel België bedraagt dit percentage 38%). De vraag naar hooggeschoolde werkkrachten vanwege de Brusselse ondernemingen is grotendeels toe te schrijven aan het feit dat de tertiaire sector zich hier sinds enkele decennia relatief sterker gecon-

centreerd heeft, zoals eerder aangegeven. Omgekeerd bestaat de populatie werklozen in de hoofdstad voor 46,3% uit laaggeschoolden, wat deels kan verklaard worden door de achteruitgang van de industriële sector.

We zien dus dat de kans op tewerkstelling niet voor iedereen dezelfde is en dat sommigen meer moeite hebben om er zich op lange termijn een plaats op te verwerven. Zo is de jeugdwerkloosheid in het Brussels Gewest zorgwekkend hoog: ze bedraagt 34,5% tegenover 18,8% voor het land in zijn geheel. Schoolverlaters vinden moeilijk werk, waardoor ze geen beroepservaring opdoen. Hierdoor dreigen ze in een vicieuze cirkel terecht te komen omdat een gebrek aan beroepservaring de kans op tewerkstelling verder verlaagd.

Bronnen

-
- Federaal Planbureau (2008), “Bevolkingsvooruitzichten 2007-2060”, Planning Papers No 105, Federaal Planbureau.
 - Federaal Planbureau (2008), “Economische vooruitzichten 2008-2013”, Federaal Planbureau, 21 mei 2008.
 - Cushman & Wakefield (2007), “European Cities Monitor 2007”, Cushman & Wakefield.
 - DEXIA Bank (2008), “Economische vooruitzichten”, DEXIA Bank, april 2008, Mei 008.
 - Internationaal Monetair Fonds (2008), “World Economic Outlook: Housing and the Business Cycle”, World Economic and Financial Surveys, april 2008.
 - ING Bank, Economics Department (2008), “Monthly Forecast Update”, ING Bank, mei 2008.
 - Jones Lang LaSalle (2007), “European Office Property Clock Q1 2007”, Jones Lang LaSalle.
 - Jones Lang LaSalle (2008), “European Office Property Clock Q1 2008”, Jones Lang LaSalle.
 - Société Générale, Service des Etudes Economiques (2008), “Analyse mensuelle de la situation économique”, Société Générale, April 2008, Mei 2008.
-

Lijst van de tabellen

TABEL 1:	De evolutie van de wisselkoers van de US dollar tegenover de Euro	11
TABEL 2:	Jaarlijkse groeipercentages van het BBP in volumes: vergelijking tussen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, het Rijk en de EU-15	13
TABEL 3:	Evolutie van het indexcijfer van de consumptieprijzen	15
TABEL 4:	Totale binnenlandse werkgelegenheid (% jaarlijkse groei)	18
TABEL 5:	Vergelijking van de werkgelegenheidsgraad in % van de bevolking tussen 15 en 64 jaar	20
TABEL 6:	Aantal niet-werkende werkzoekenden (administratieve gegevens)	21
TABEL 7:	Werkloosheidsgraad (administratieve gegevens)	21
TABEL 8:	Werkloosheidsgraad (op basis van enquêtes)	21
TABEL 9:	Evolutie van de kenmerken van het energieverbruik in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tussen 1990 en 2005 (kiloton olie-equivalent (ktoe))	25
TABEL 10:	Centrumfunctie	26
TABEL 11:	Internationaal karakter van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	27
TABEL 12:	Vastgoedmarkt	28
TABEL 13:	Sectorale uitsplitsing: bijdrage tot de gemiddelde jaarlijkse groei (% van het totaal)	29
TABEL 14:	Evolutie van O&O uitgaven in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in België	30
TABEL 15:	Innovatie en ondernemerschap	31
TABEL 16:	Welvaartspadox	32
TABEL 17:	Evolutie van het aantal inwoners en regionale vergelijking	33
TABEL 18:	Arbeidsmarktspadox	35

Lijst van de grafieken

GRAFIEK 1:	Vergelijking van de vooruitlopende samengestelde indicator van de economische activiteit met de evolutie van de conjunctuur volgens de indicator van de economische activiteit en het BBP van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	6
GRAFIEK 2:	Vergelijking van de vooruitlopende arbeidsmarktindicator met de conjunctuurcomponent van het aantal niet-werkende werkzoekenden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	7
GRAFIEK 3:	Evolutie van de wereldhandel in reële termen, 1996-2007	8
GRAFIEK 4:	Kwartaalverloop van het BBP in kettingeuro's	10
GRAFIEK 5:	Evolutie van de prijs van de ruwe olie	12
GRAFIEK 6:	Jaarlijkse groei van de bruto toegevoegde waarde in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, in de arrondissementen van de rand en in België	14
GRAFIEK 7:	Evolutie van de industriële productie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in België	16
GRAFIEK 8:	Conjunctuurenquête van de verwerkende nijverheid en van de bouw in het BHG	17
GRAFIEK 9:	Conjunctuurenquête van de bedrijfstak dienstverlening aan de bedrijven in het BHG	18
GRAFIEK 10:	Evolutie van de binnenlandse werkgelegenheid	19
GRAFIEK 11:	Index van het aantal niet-werkende werkzoekenden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in België (1990 = 100)	20
GRAFIEK 12:	Evolutie van de NO ₂ -gemiddelden en verloop t.o.v. de toekomstige Europese norm voor de NO ₂ -jaargemiddelden - meetstation Molenbeek (1994 - mei 2008)	22
GRAFIEK 13:	Relatieve bijdragen van de achtergrondvervuiling, de transgewestelijke bijdrage en de stedelijke bijdrage tot de concentraties die worden gemeten in een stedelijke zone en in zones met een hoge verkeersdichtheid (1998-2008)	23
GRAFIEK 14:	Energiestromen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2005)	24
GRAFIEK 15:	Interne werkgelegenheid en actieve beroepsbevolking in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2007	34